

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

Απομαγνητοφώνηση

- Πληροφορητής: Σώτος Γεωργάκης
- Ερευνήτρια: Ηλιάνα Ζήνωνος
- Να πούμε κάποια γενικά πράγματα στην αρχή. Εσείς, είπαμε, ότι γεννηθήκατε..;
- Νέτα Καρπασίας Αμμοχώστου.
- Το '45;
- Το '45, μάλιστα.
- Εσείς ήσασταν στρατιώτης;
- Όχι, εγώ ήμου πολίτης. Δεν πήγα στρατό ποτέ μου, γιατί ήμουν στην Αγγλία, έκανα τρία παιδιά και όταν ήρθα στην Κύπρο, όταν είχες τρία παιδιά δεν σε έπιαναν στρατιώτη. Πήγα στον Μακάριο, εγώ ο ίδιος.
- Το πραξικόπημα, εσάς, πού σας βρίσκει;
- Στο Βαρώσι. Πausανίου 9.
- Ήταν το σπίτι σας στο Βαρώσι;
- Μάλιστα. Και εστιατόριο.
- Ήσασταν παντρεμένος με παιδιά τότε;
- Παντρεμένος με τρία παιδιά, ναι. Τα έφερα από την Αγγλία. Γι' αυτό και δεν πήγα στρατιώτης. Το '72, τον Οκτώβρη.
- Και απώς ήταν εκείνη η περίοδος, από το πραξικόπημα μέχρι και την εισβολή; Το κλίμα, εκείνες τις μέρες. Πώς το ζήσατε εσείς;
- Από πού να ξεκινήσω; Κοιμόμουν.. 15 έγινε το πραξικόπημα, 20 η εισβολή. Ήταν Δευτέρα πρωί. Κάτι καταλάβαμε από τα ράδια, δεν καλοθυμάμαι. Θυμάμαι όμως ότι ήρθε σπίτι μου και τώρα που στο λέω, υποψιάζομαι ότι ήταν της ΕΟΚΑ Β', Νίκος Κακούρας το όνομά του και ήξερε ότι είχα εστιατόριο και με συνόδευσε και πήγα στο εστιατόριό μου.
- Πώς το έλεγαν το εστιατόριό σας;

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- Village Restaurant, Λεωφόρος Κέννεντυ 181. Ύστερα δεν θυμάμαι.. Πήγαμε, δεν είχε τίποτα φυσικά. Για το πρώτο γύρο μιλάμε έτσι;
- Ναι, από το πραξικόπημα μέχρι την εισβολή.
- Αλλά δυστυχώς βομβάρδισαν το Βαρώσι και τα τζάμια του εστιατορίου έσπασαν όλα. Ήταν όλα τζαμαρίες. Και κάποιο άλλο ξενοδοχείο, κάποιος είπε ότι είχε βόμβα μέσα γιατί δεν εξεράγη. Ένα διπλανό ξενοδοχείο. Οι πελάτες έφυγαν, τους έπιασαν οι Άγγλοι. [Ήξεραν οι Άγγλοι, γιατί εγώ είδα την Κύπρο διχοτομημένο το '56. Η Κύπρος ήταν διχοτομημένη 7 Ιουνίου το '56 ή το '57. Και μου είπαν εμένα οι Άγγλοι, ήμουν 12 χρονών, έτσι θα κάμουμε την Κύπρο όταν θα φύγουμε. Απίστευτα πράγματα. Ήμασταν στο χωριό, μικρό χωριό, 181 κάτοικοι, στις ηλικίες μου ήμασταν 7-8, ήμασταν στην πλατεία του χωριού, και ήρθαν οι Άγγλοι με τα τζιπ, τα στρατιωτικά αυτοκίνητα. Εμείς γράφαμε συνθήματα τότε στους τοίχους «Ζήτω η ΕΟΚΑ», «Ζήτω ο Διγενής», «Μακάριος, Γρίβας-Διγενής», «Ένωση». Μας έπιασα, δεν μας έκανα κάτι, αλλά μας είπαν να σβήσουμε τα γράμματα και δεν τα σβήναμε και πέταξαν χαρτιά κάτω. Εγώ έσκυψα κι έπιασα ένα. Και μου λέει στα ελληνικά ο Άγγλος «Δες το καλά». Είδα τον χάρτη της Κύπρου με κόκκινη γραμμή, από το Ξερό μέχρι το Βαρώσι. Γιατί έβαλαν τη γραμμή την κόκκινη οι Άγγλοι; Ήταν ο σιδηρόδρομος που υπήρχε κάποτε στην Κύπρο. Ξεκινούσε από το Βαρώσι, περνούσε τη Μόρφου και πήγαινε στο Ξερό. Εκείνη τη γραμμή έκαναν και μάλιστα, βγήκε τότε η λέξη διχοτόμηση. Που διχοτόμηση στα τούρκικα είναι ταξίμ.] Πήγα να πάω τη νύχτα σπίτι μου και μου είπαν ότι δεν μπορούσα να πάω, γιατί οι Τούρκοι ήταν πάνω στα Τεισσιά της Αμμοχώστου και είχαν όπλα και μπορούσε να φύγει καμιά σφαίρα και δεν με άφηναν να πάω σπίτι. Εν τω μεταξύ είχα και τρία μωρά και τη γυναίκα μου. Και πήγαμε και μένα στο υπόγειο του εστιατορίου, γιατί με άλλους, όχι μόνοι μας. Εγώ δεν μπορούσα. Το σπίτι το πατρικό στο χωριό, ο πατέρας μου μου έκανε τίτλους ιδιοκτησίας. Έπιασα το αυτοκίνητο, ένα Ford Corsea, δεν υπάρχουν πλέον αυτά τα αυτοκίνητα και πήγα στο χωριό. Εν τω μεταξύ εγώ, έπιασα, πατάτες, έπιασα κονιάκ, έπιασα ουίσκι, ό,τι είχε μέσα στο εστιατόριο και τα πήρα μαζί μου στο χωριό, τη Νέτα. Ευτυχώς που τα πήρα. Και ήμουν εκεί, στο χωριό. Σε δύο εβδομάδες που ξαναπήγαν, τότε, στην Ελβετία, νομίζω, στις συνομιλίες και ήρθαν πίσω κι έκαναν τη δεύτερη. Εκείνη μας στοίχισε εμάς.

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

Είχα ένα θείο Σωτήρη, πέθανε πριν μία εβδομάδα, Σωτήρης Δημητρίου Πίτσιλλος.. Εγώ νόμιζα ότι φέρναμε αντίσταση στην Κερύνεια και μου θύμωσε και καλά έκανε. «Σωτήρη», μου λέει, «πάμε για δοιχοτόμηση. Θυμάσαι», μου λέει, «το χαρτί που είδαμε το '57 στο χωριό; Θα το κάνουν οι Τούρκοι», μου λέει. «Έπιασαν την Κερύνεια, Σωτήρη», μου λέει. Ήταν στρατιώτης εκείνος. Εγώ δεν ήμουν στρατιώτης. Στην Τάβλο, ένα άλλο χωριό του διαμερίσματος Καρπασίας και μου είπαν ότι ήταν εκεί και πήγα και τον βρήκα. Γιατί δυο χρόνια με περνούσε. Εκείνος ήταν του '43, εγώ το '45. Ήμασταν περισσότερο φίλοι, αντί θείος και αδελφότεκνος. Και τον αγαπούσα και με αγαπούσε πολύ. Δεν έκανε ο ένας χωρίς τον άλλο. Έμενα στο χωριό..

- Ήταν και η οικογένειά σας μαζί σας;
- Βέβαια, αφού δεν μας άφησαν. Μέσα στο υπόγειο, πόσες μέρες τα μωρά; Κι επειδή είχα το θάρρος της οικογένειάς μου, επειδή ήμουν στην Αγγλία [...]
- Οπότεν εσείς είσαστε με την οικογένειά σας, κρύβεστε ουσιαστικά...
- Όχι, δεν κρυβόμασταν γιατί στο χωριό μου δεν είχαν πάει ακόμα οι Τούρκοι. Μιλάμε για τον πρώτο... Έπιασαν μόνο την Κερύνεια και πήγαν σε συνομιλίες στην Ελβετία.
- Εσείς πώς ακριβώς αιχμαλωτιστήκατε;
- Μα αυτό είναι μετά τον δεύτερο γύρο.
- Οπότεν από τον πρώτο μέχρι τον δεύτερο γύρο;
- Ήμουν στη Νέτα. Ξέχασε το Βαρώσι. Ψόφησαν και οι όρνιθες, ψόφησαν και τα κουνέλια. Τα τζάμια, πήγα μια μέρα, πήρα το θάρρος, αν και είχα τον φόβο μέσα μου, ήταν σπασμένα από τις σφαίρες. Καλά έκανε η αστυνομία ή ο στρατός και με έφυγε από το σπίτι μου. Είναι περίπου 200 μέτρα από τα τεισσιά της Αμμοχώστου. Ήταν ο δρόμος που πας προς τη Σκάλα και ο άλλος ο δρόμος που τα Καρπάσια και ο άλλος δρόμος στην Δερύνεια. Παραλίμνι, Αγία Νάπα. Ήμουν εκεί, ναι. Εν τω μεταξύ, τα Ηνωμένα Έθνη, που πρόσεχαν τους Τούρκους πριν να γίνει η επέμβαση, ήρθαν και μας πρόσεχαν εμάς από τους Τούρκους. Πήρα πατάτες, φαγητά στο χωριό.. Ήταν Σουηδοί. Τυχαία, οι πελάτες που ήταν στο ξενοδοχείο, που είχα το εστιατόριο, ήταν Σουηδοί. Ξέχασα πώς έλεγαν εκείνες τις εταιρείες. Και ήξερα σουηδικά. Δηλαδή, όταν λέω, ήξερα σουηδικά, εννοώ στη δουλειά μου τα σουηδικά. Δηλαδή «τι θα φας», «τι θα πείς». Δυστυχώς, το 51% τα

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

ξέχασα τώρα. Αλλά θυμούμαι τρεις λέξεις. Το «τι θα πιείτε», τα «μπιζέλια», τις «πατάτες», το «κρέας», όλα αυτά τα ήξερα. Και ο Σουηδός, που ήταν από τα Ηνωμένα Έθνη του άρεσε γιατί βρήκε μέσα σε ένα ψοφοχωριό, με 181 κατοίκους, ήβρε ένα άτομο να μιλά σουηδικά. Και τους πότιζα ουίσκι. Μα δεν έκανα το καλύτερο πράγμα, με εκείνο το ουίσκι; Έρχονταν οι Σουηδοί, τους έβαζα το ουίσκι. Φίλεψα με τους Σουηδούς. Πήγαιναν, έρχονταν και αρχίζει ο δεύτερος. [...] 14 Αυγούστου αρχίζει ο δεύτερος. 15 είναι του Αποστόλου Αντρέα.

- 15 είναι της Παναγίας.
- Ναι, εμείς λέμε του Αποστόλου Ανδρέα γιατί γινόταν μεγάλη πανήγυρις στο ακρωτήριο του Αποστόλου Ανδρέα κι εκεί στο Καρπάσι όλοι, νόμιζαν ότι ήταν του Αποστόλου Ανδρέα. Κακώς, αλλά και οι παπάδες, του Αποστόλου Ανδρέα. Άρχισαν να πέφτουν βόμβες. Τα αεροπλάνα έσκιζαν, πάνω από την Καρπασία, πάνω από το Βαρώσι. Εγώ είμαι στη Νέτα. Πιάνω το αυτοκίνητό μου να ξεκινήσω να φύγω με τα μωρά κι έρχεται ο θεός μου, ο Τράξιος «πού θα πας γιέ μου τώρα;», μου λέει. «Δεν βλέπεις, δεν ακούς τα αεροπλάνα;» «Ναι», του λέω «μα..». «Κι αν σου ρίξουν καμιά βόμβα στον δρόμο που θα πηγαίνεις, γιε μου;». Σταματώ το αυτοκίνητο, το σβήνω κι έμεινα στη Νέτα. 14 του μήνα αυτό που σου λέω, περίπου 7, 8, 9 η ώρα το πρωί, η ιστορία με τον θείο μου. Κι έμεινα. Μια βδομάδα, όλα ησυχία. 18, 19 του μήνα; 20; Νομίζω 20 ήταν. 3-4 αυτοκίνητα τούρκικα, με έναν αστυνομικό και με στρατό και κρατούν το χωνί και φωνάζει «όλοι στην πλατεία του χωριού». 6 το πρωί. Σηκωθήκαμε όλοι και πήγαμε. [...] Μας πήραν στην πλατεία και μας ξεχώρισαν, 19 άντρες και 3 άλλους άντρες, από την άλλη πλευρά. Ο ένας ήταν ο γραμματικός της Συνεργατικής, Μιχάλης Παπαλυσσάνδρου, ο άλλος ήταν ο θεός μου ο Τράξιος, τους είπε ότι έχει μωρά και κουέλλες (πρόβατα) και δεν τον πήραν μαζί, τον έπιασαν ύστερα, όπως έμαθα και ακόμα ένας.
- Δηλαδή, τους χώρισαν με σκοπό να μην τους πιάσουν;
- Μάλιστα! Και άφησαν 19, αν θέλεις να σου πω και τα ονόματα όλων. Τους θυμάμαι. Ο γιος ο μεγάλος, κρύφτηκε στον φραμό (φράχτη) από κάτω κι έβλεπα από τα κλαδιά τι θα γίνει. Καθώς ήμασταν εκεί, κατεβαίνει ο φίλος μου ο Σουηδός. Μόλις κατέβηκε από το αυτοκίνητο με είδε, με κατάλαβε, αλλά ο Τούρκος ο αστυνομικός, Δερβίσης το όνομά

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

του, ήταν σκύλος. Σκύλος που δαγκώνει! Μόλις τον είδε «τι θες εσύ εδώ;». ακού τον Σουηδό στα αγγλικά, σπαστά τα αγγλικά και των δύο, «έχει έναν», του λέει «που έχει αγγλικό διαβατήριο». «Όχι», του λέει «κανείς δεν μιλά αγγλικά εδώ». «Όχι, κύριε», του λέει «έχει έναν». «Ε κοίταξε!». Έκαμε έτσι, αφού με είδε μόλις κατέβηκε από το αυτοκίνητο. Ήρθε και στάθηκε περίπου απέναντι μου. Μου λέει «έχεις τα χαρτιά σου τα αγγλικά;» Papers, έτσι μου είπε, όχι διαβατήριο. Του λέω, «όχι, δυστυχώς, τα άφησα στο Βαρώσι στο σπίτι μου». Μου λέει «συγγνώμη φίλε μου δεν μπορώ να σου κάνω τίποτα». Του λέω, «μπορείς». Στα αγγλικά. Ο Τούρκος, περίπου 2 μέτρα πιο μακριά από εμένα, αλλά μιλούσα σιγά και κοίταζα με τα μάτια μου τον Τούρκο για να του δώσω να καταλάβει «έλα πιο κοντά να ακούσεις». Δεν μπορούσα να του πω «έλα πιο κοντά να σου πω μυστικά», γιατί ο Τούρκος ήταν εκεί. Το κατάλαβε ο άνθρωπος, με πλησίασε και του λέω «η γυναίκα μου είναι η μόνη που μιλά αγγλικά. Τώρα που θα φύγουμε, γιατί εμάς θα μας πιάσουν», του λέω στα αγγλικά «να πας να την βρεις για να σου δώσει τα ονόματα». «Εντάξει φίλε μου», μου λέει «θα το κάνω». Τώρα το τι θα σου πω, το έμαθα μετά που αφέθηκα ελεύθερος. Πήγε ο άνθρωπος, βρήκε τη γυναίκα μου, ήταν η μόνη πράγματι που μιλούσε αγγλικά, έδωσε τα 19 ονόματα. Δεν μας σκότωσαν, γιατί έδωσε τα ονόματα. Αληθινή ιστορία. Δεν μας πήραν από τον κύριο δρόμο. Μας πήραν μέσα από τα χωράφια στην Γαληνόπορνη, για πέντε μέρες, πέντε νύχτες ή έξι, δεν θυμάμαι.

- Να ρωτήσω κάτι. Όταν σας συνέλαβαν εκείνη τη στιγμή, σας έκαναν σωματικό έλεγχο, έπιασαν τα πράγματα σας...;
- Τίποτα! Τίποτα!
- Απλά σας μάζεψαν...
- Μας μάζεψαν και μας έβαλαν πάνω σε ένα φορτηγό. Και μας πήραν στη Γαληνόπορνη. Έχει τρία τούρκικα χωριά. Πρώτα είναι ο Άγιος Συμεός, ύστερα η Κορόφκια, ύστερα η Γαληνόπορνη κι ύστερα χωματόδρομος πάει Ριζοκάρπασο, κάτω που είναι η θάλασσα. Δεν πάνε αυτοκίνητα από εκεί. Πάνε οι βοσκοί. Εγώ πήγα με τα πόδια. Εμάς μας πήραν στη Γαληνόπορνη και μας έβαλαν μέσα σε μια σιταραποθήκη. Και τους 19. Το αποχωρητήριο ήταν έξω. Κάθε πρωί μας έβγαζαν και πρόσεξα εγώ, η πόρτα δίπλα από το αποχωρητήριο, κινείτο. Και ξερόβηξα, «έχει κανένα μέσα ρε;», είπα εγώ. Κτυπά η

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

πόρτα, «ναι», λέει. «Διάβολε», λέω «ποίοι είναι εδώ μέσα;» Είχαν τους Λυθραγκωμίτες σε άλλη κάμαρα. Ήταν 13 Λυθραγκωμίτες μέσα. Αυτά τα έμαθα μετά, ότι ήταν 13.

- Μιλήσατε με τον άνθρωπο όμως, όταν..
- Ναι, ξέραμε, το καταλάβαμε, το είπα και στους άλλους, «αν μπορείτε, την ώρα που πάτε στο αποχωρητήριο, έχει από εκεί κόσμο, αλλά δεν ξέρω ποιοι είναι». Τους είπα ότι έχει άλλους. Και μου λένε, «γιατί;» «Ξερόβηξα», τους λέω «ξηρόβηχα και μιλούσα την ίδια ώρα και είπε ο άνθρωπος, «ναι είμαστε μέσα» αλλά δεν ξέρω ποίοι είναι». Εκείνοι, επειδή είναι κοντά τα χωριά, ξέρουν ο ένας τον άλλο. Και κάποιος από τους 19, που ήμασταν μέσα στη σιταραποθήκη, σαν πήγαινε στο αποχωρητήριο και ήρθε πίσω ο άνθρωπος μετά, «ναι, είναι οι Λυθραγκωμίτες και είναι 13 εκείνοι κι εμείς 19».
- Πόσες μέρες κάνατε στη σιταραποθήκη;
- Δεν θα ορκιστώ πόσες μέρες. Θα πω πέντε ή έξι. Μας έκαναν ανακρίσεις και κτύπησαν κάμποσους. Τον κουμπάρο τον Κουμή τον μακαρίτη, παράδειγμα. Τη νύχτα πριν να μας φύγουν από τη Γαληνόπορνη..
- Σας έκαναν κι εσάς ανάκριση; Θυμάστε;
- Βεβαίως.
- Σας κτύπησαν;
- Όχι, εμένα με κτύπησαν στην κουζίνα, μετά στα Άδανα. Όχι στη Γαληνόπορνη εμένα δεν με κτύπησαν.
- Στην ανάκριση τι ήθελαν να μάθουν; Θυμάστε τι ρωτούσαν;
- Βέβαια θυμάμαι. Πού ήταν τα όπλα κρυμμένα. Πόσους έχει στα βουνά. Πού είναι τα κρησφύγετά μας. Τρέλες. «Εγώ», τους λέω, «ήμουν Αγγλία, δεν ξέρω τίποτα». «Μα πού ήσουν Αγγλία;» «Στο Σαουθάμπτον» «Α, μας έκανε και στη Σάουθ Άφρিকা;» Του λέω, «συγγνώμη κύριε είπα Σαουθάμπτον» «Πού είναι αυτό;», μου λέει. «Είναι ο τρίτο μεγαλύτερος λιμένα στον κόσμο», του λέω «και είναι στη Νότια Αγγλία». Σιώπησε. Επίτηδες είπε Σάουθ Άφρিকা. Για να με πιάσει μέσα, κατάλαβες;
- Πώς ήταν οι συνθήκες εκείνες τις μέρες που ήσασταν μέσα σε εκείνη την αποθήκη;
- Όπως τα ζώα. Πώς να σου το περιγράψω; Ό,τι σου πω είναι αλήθεια. Καθόταν ο ένας δίπλα από τον άλλο, κλαίγαμε τη μοίρα μας, συζητούσαμε τι θα γίνει, αν ζουν τα παιδιά

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

μας, αν έπιασαν και άλλους αιχμάλωτους από το χωριό, τις γυναίκες μας, τα μωρά μας, τους άφησαν στο χωριό; Τους πήρανε αλλού; Εκκένωσαν τη Νέτα; Διάφορα. Τι να πεις 24 ώρες; Αλλά άκου τι σκατένοι, συγνώμη για τη φράση, ήταν. Έβγαζαν έναν – έναν έξω και άκουγες μια τουφεκιά. Εγώ νομίζω ήμουν ο τρίτος ή τέταρτος. Μέ έβαλαν κάτω από το φως, είχε φώτα μέσα στον δρόμο – στην Κορόφκια κι είχε φώτα, είχε ρεύμα – κι έβγαλε το περίστροφο και μου λέει «άτε, θα μας πεις πού είναι τα όπλα ή να σε εκτελέσω;» «Ναι, να με εκτελέσεις», του λέω. «Αφού δεν με πιστεύετε, τι να σας πω;», του λέω. «Τι δεν πιστεύουμε;», μου λέει. «Εγώ δεν είμαι από τη Νέτα», του λέω. «Γεννήθηκα στη Νέτα, αλλά ήμουν στην Αγγλία». «Άντε, πήγαινε από εκεί στα σκοτεινά», μου λέει. Και είδα τους άλλους 12 από εμένα, 13 – δεν μπορώ να σου πω πόσοι ήταν – άφησαν έναν, τον Στέλιο τον δάσκαλο, είναι στις Αγγλίδες τώρα..

- Εννοείται ότι σκότωσαν όλους τους άλλους;
- Όχι, κανέναν δεν σκότωσαν. Κανέναν. Ήταν ο τελευταίος ο Στέλιος και του είπαν να μας πει «Άτε ρε, ελάτε έξω όλοι». Μας έβαλαν όλους ξεχωριστά μέσα στα σκοτεινά, τα χαλόσπιτα, νεοκτισμένα κι είχε ένα φως, μια λάμπα και σε έβαζαν από κάτω και σε απειλούσαν. Αυτοί ήταν...
- Ο πυροβολισμός που ακούγατε, τι ήταν; Απλά για εκφοβισμό;
- Για να ακούνε οι άλλοι, ότι, α, τον σκότωσαν και αυτόν. Για να φοβηθείς, να μιλήσεις. Είναι μπλόφα, για να φοβηθεί κανένας, να πει, αν έχουμε όπλα. Θα πει, γιατί σκότωσαν τον άλλο.
- Είχε που έδωσαν πληροφορίες;
- Δεν είχε. Τι πληροφορίες να δώσουμε; Δεν είχε το χωριό τίποτα. Και να έλεγε, ήταν ψέμματα. Να τους στείλει κάπου και μετά να σκοτώσουν τον ίδιο. Αφού δεν είχε. Ξέρω εγώ, δεν είχε. Ξέρω 1000%, όπως σε βλέπω και με βλέπεις. Πράγματι, την άλλη μέρα, που μας έκαναν αυτό το πράγμα, ήρθε λεωφορείο, μας έβαλαν μέσα και μας πήγανε στο Βαρώσι. Για να μας αφήσουν στο Βαρώσι. Για κάποιο λόγο, δεν ξέρω, ήταν γεμάτες οι φυλακές, δεν μας είπαν. Νηστικοί. Έγινε μεσημέρι. Ξεκινούμε από το Βαρώσι να πάμε Λευκωσία, στο Γκαράζ Παυλίδη.
- Παρένθεση, φαγητό κλπ εκείνες τις μέρες που ήσασταν στη Γαληνόπορνη;

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- Ναι, μια φορά την ημέρα μας έφερναν κάτι, φαγητό και νερό, μια στάμνα νερό, με ένα ποτήρι, να πίνουμε νερό.
- Να πιείτε όλοι από εκείνη τη στάμνα; Μια στάμνα για να πιείτε όλοι;
- Ναι.
- Και από φαγητό, τι σας έδιναν;
- Ελιές, χαλούμι, καμιά πατάτα τηγανητή, βραστή, δηλαδή με το φύλλο πάνω βραστή πατάτα. Τι άλλο μας έδιναν... Φασόλια.
- Και φαντάζομαι λίγα;
- Ναι. Τα πιάτα ήταν, δεν έχει κάτι πλαστικά τετράγωνα που βάζουν το γλυκό μέσα; Εκείνα ήταν. Αυτή τη μέρα που μας μετακόμισαν, που ήταν 19 νομίζω ή 20, δεν ξέρω πόσες μέρες κάναμε εκεί... Ξέρω, πέντε μέρες, αλλά δεν θυμάμαι ημερομηνίες. Μας φεύγουν από το Βαρώσι, μας παίρνουν στο Γκαράζ Παυλίδη να μας ταΐσουν. Έβαλαν, λόγω τιμής, δέκα μακαρόνια, τα μέτρησα, μέσα σε αυτά τα πλαστικά, άνοιξα το στόμα μου και τα έκαμα έτσι και πήγαν κάτω (γέλιο). Είναι και ντροπή που τα λέμε, αλλά είναι η αλήθεια. Γνώρισα εκεί κόσμο πολύ, τον Ζαχαρία από την Βατυλή... Στο Γκαράζ Παυλίδη δίπλα έχει και σχολείο που μας πήρανε εμάς τους Καρπασίτες. Στο σχολείο, μας έβαλαν μέσα σε μια κάμαρα κι ύστερα γίναμε περισσότεροι, μείναμε πάνω στα σκαλιά, τρία άτομα κοιμηθήκαμε πάνω στο σκαλί του σχολείου. Και πήγαμε στο Γκαράζ που ήταν μεγάλο, ξαπλωμένοι όλοι...
- Πόσο κόσμο είχε;
- Δεν θυμάμαι τώρα. Δεν ξέρω. Είπαν 800. Μέσα στο Γκαράζ. Και καμιά 200 μέσα στο σχολείο, ο ένας πάνω στον άλλο. Αφού, την πρώτη νύχτα ή δύο νύχτες κοιμήθηκα πάνω στο σκαλί. Δεν είχε χώρο. Αλήθεια, τα ζώα περνούσαν καλύτερα. Πίστεψε με, δεν είναι ψέματα. Ό,τι σου είπα δεν έχει μια λέξη ψέμα. Οπωσδήποτε, έπεφτα κάτω, είχε κάτι σεντόνια άσπρα λερώθηκαν πάρα πολύ (έγιναν φτώμα λέσση), ξέρεις το άσπρο... το Γκαράζ Παυλίδη έχει λάδια κάτω, που ήταν γκαράζ αυτοκινήτων, από τα λάδια έγιναν ολόμαυρα. Είχε ένα κύριο με γένια κι έστεκε στη μέση του γκαράζ και μιλούσε. Μόνος του.
- Δικός μας;

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- Ναι, ναι. Από τη Λύση. Μία νύχτα, δύο νύχτες, τρεις νύχτες. Βρε, τι γίνεται; Ρώτησα. Ξέρεις τι μου είπε; «Εσύ», μου λέει ο άνθρωπος που μου είπε την ιστορία, «αν σκότωνας δυο γιους σου μέσα στην αγκαλιά σου, δεν θα τρελλαινόσουν;», μου λέει. Απάντα εσύ.. (συγκίνηση).
- Πόσες μέρες κάνατε...;
- 4 ή 5.
- Και πώς ήταν η συμπεριφορά τους αυτές τις μέρες; Πώς σας συμπεριφέρονταν;
- Μακαρόνια μπόλικά, νομίζω κάποτε μας έδωσαν και σουβλάκι, μισή πίττα. 2-3 νύχτες που μείναμε εκεί. Και είπαν, δεν είναι σωστό... Κάποιος είχε καρδιά πάνω του μάλλον, πρέπει να φύγουν να πάνε στα Άδανα. Μα τα Άδανα είναι γεμάτα, να φύγουν να πάνε...
- Τον καιρό που ήσασταν στη Λευκωσία, συνέχισαν να σας κάνουν ανακρίσεις;
- Όχι. Στη Λευκωσία τίποτα.
- Απλά σας είχαν εκεί;
- Ναι, αφού ήμασταν έτοιμοι να πάμε στα Άδανα. Τα Άδανα ήταν γεμάτα ακούσαμε. Να αδειάσουν τα Άδανα, να πάνε στην Αμάσεια, να τους πάρουμε αυτούς στα Άδανα. Και αλήθεια, μετά που πήγαμε και βρήκαμε σημειώσεις, ήταν αλήθεια. Ό,τι ακούσαμε στο Βαρώσι, ήταν αλήθεια, που πήγαμε στην Τουρκία.
- Δηλαδή σας φορτώνουν από το σχολείο σε λεωφορεία, φορτηγά και σας παίρνουν στο λιμάνι;
- Λεωφορείο. Κάτσαμε όλοι. Αλλά όταν περνούσαμε μέσα από τη Λευκωσία, τα λεωφορεία πήγαιναν πολύ σιγά, πετάγονταν οι Τούρκοι πάνω στα τζάμια για να μας κτυπήσουν με μπουνιές. Συνήθως μπουνιές. Είχε άλλους που έλεγαν «Θέλατε ένωση με τη μάνα σας! Ήρτε ο τζύρης (πατέρας) σας!», μας φώναζαν. Δεμένα τα χέρια μας. Έδεσαν και τα μάτια μας. Άλλα κάναμε έτσι και βλέπαμε λίγο. Κατεβαίνουμε στο λιμάνι της Κερύνειας, τον Άγιο Γεώργιο, έτσι ονομάζεται εκεί η περιοχή, βγάλαμε τα blindfolds (τα καλύμματα) από τα μάτια, αλλά τα χέρια με σπάγκο δεμένα πίσω. Φαντάσου τώρα, να κάθεται στο λεωφορείο, δεμένα τα μάτια, δεμένα τα χέρια σου. Όταν κάνεις τη μύτη σου έτσι πολλές φορές, μετακινείτο εκείνο το ρούχο και τους βλέπαμε. Είχε άνθρωπο, Τούρκο, μπήκε μέσα, ξέρεις τα λεωφορεία έχουν σίδερα από πάνω, δεν ξέρω γιατί έχουν

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

αυτά τα σίδερα από πάνω, έπιασε σε εκείνο το σίδερο και του κλωτσούσε με τα δυο πόδια. Δεν το πιστεύεις, έτσι; Είναι αλήθεια. (αναστεναγμός)

- Πριν να φύγετε από τη Λευκωσία, εμφανίστηκε καθόλου ο Ερυθρός Σταυρός;
- Όχι. Ούτε μια φορά. Στο Γκαράζ Παυλίδη, όχι. Δεν είδα. Μπορεί να πήγε ο Ερυθρός Σταυρός όταν δεν ήμασταν εμείς.
- Εγώ λέω για όταν ήσασταν εσείς.
- Εκείνες τις 3-4 νύχτες που ήμασταν εμείς, δεν θυμάμαι να ήρθε. Αν μας έπιασαν εμάς 19 του Αυγούστου και 2 του Σεπτεμβρίου ήμασταν Άδανα. Κάνε τον λογαριασμό. [...]
- Εσείς πώς ήσασταν αυτή την περίοδο; Ψυχολογικά πώς ήσασταν;
- Χάλια. Χάλια.
- Νομίζατε ότι θα πεθάνετε;
- Βέβαια! Διότι ακούγαμε από κανένα νέο, ή κανέναν Τούρκο που ήξερε κανένα Έλληνα και του έλεγε, ρωτούσε ο Έλληνας, αυτός ο Ζαχαρίας που ήταν κρεοπώλης στη Βατυλή, ήξερε πολλούς Τούρκους και μπορεί να του έλεγαν, σκότωσαν ακόμα πέντε στη Λύση, σκότωσαν είκοσι στο Βαρώσι.. Αλλά δεν τα πιστεύεις. Αλλά από φόβο; Αν πει κάποιος ότι δεν φοβόταν, θα σου πει ψέματα. Βγάλαμε τα καλύματα από τα μάτια, τα χέρια δεμένα πίσω με σπάγκο παρακαλώ και όταν ιδρώσει ο σπάγκος, όταν ιδρώνεις σφίγγει περισσότερο ο σπάγκος. Τότε, όλος ο κόσμος δούλευε με σπάγκους. Μας έβαλαν μέσα. Όταν ξεκίνησε το πλοίο για τη Μερσίνα, στη μέση αρχίσαμε: «Βρε κοπέλια, όπου γη και τάφος».
- Μέσα στο πλοίο πώς ήταν η κατάσταση;
- Θα σου πω τώρα. Αυτοκίνητα, ψυγεία-αυτοκίνητα, λιμουζίνες, φορτηγά, ταξιά. Ότι θέλεις φορτωμένα τα πλοία και πάνε στην Τουρκία.
- Κι εσείς μαζί.
- Κι εμείς μαζί.
- Ξέρετε πόσοι ήσασταν πάνω στο πλοίο;
- Μάλιστα. 922. Δεμένοι όλοι.
- Ήσασταν δεμένοι σε όλη τη διάρκεια;

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- Όχι, περίμενε έχει ιστορία ακόμα. Όταν ξεκίνησε το πλοίο, έτσι άρχισα να στο λέω, πήγε περίπου, δεν ξέρω, 2-3 μίλια μέσα στη θάλασσα, λέει, «λυθείτε μόνοι σας, γιατί θα σας φέρουμε φαγητό». Εν τω μεταξύ φαγητό... Νηστικοί όλη μέρα. Όπως έγινε και από τη Γαληνόπορνη, Βαρώσι, Γκαράζ Παυλίδη, το ίδιο κι εκεί κάτω. Τίποτα φαγητό. Τίποτα! Αν σου πω από τους 922 ο τελευταίος που έλυσε τα χέρια του, ξέρεις ποιος ήταν; Ξέρεις, τον βλέπεις. Ήμουν ο τελευταίος γιατί με έσφιξε, κόπηκε, έτρεχε αίμα το χέρι μου και εκείνος που προσπαθούσε να με λύσει, μου έλεγε, «τρέχουν αίμα τι να κάνω;» «Δάγκωσε το, το ευλογημένο (το γέριμο), δάγκωσε το να το κόψουμε», του λέω. «Μα να σε δαγκώσω;», μου λέει. «Βρε δάγκωσε το, δάγκωσε το δεν μπορώ άλλο. Όλοι ελευθερώθηκαν». Δεν θυμάμαι. Με ελευθέρωσε ο άνθρωπος. Πράγματι, αυτό το χέρι κάθισε πολύ μέσα ο σπάγκος. Έκαστε, πήγε στο κόκκαλο. Είχε κάτι έξυπνους, ήθελαν να πάνε να κατουρήσουν. Τους χωριανούς μου τους 19 τους κρατούσα εγώ. Ήμασταν μαζί. Σηκώθηκε ένας, του λέω «ε! Μην πας!». Μου λέει, «γιατί;» «Περίμενε να πάνε άλλοι πρώτα και μετά να σου πω», του λέω. «Μα γιατί, ρε Σωτήρη;» «Κάτσε εκεί». Έκασε ο άνθρωπος. Και 2-3 άλλοι όταν άκουσαν, «όταν σου λέει ο Σωτήρης να τον ακούς. Κάτι ξέρει». Μα δεν μπήκαν 4-5-6 και επέστρεψαν πίσω και πήγαιναν στραβά-στραβά;
- Τους έδειραν.
- Τους έσπασαν στο ξύλο τους πρώτους! Τους έσπασαν σου λέω! Πολύ ξύλο! Τους είδαμε... «Διάβολε, Σωτήρη, ευχαριστούμε. Θα μας έδερναν κι εμάς», έλεγαν οι χωριανοί μου. «Να ακούτε». «Τι θα κάνουμε τώρα;» Ξεχάσαμε που μας τάισαν. Αυτά τα χαρτιά τα νάυλον, κάμποσες ελιές, ένα χαλούμι κι ένα ψωμί. Δεμένα και μας τα έριχναν, έτσι. Όποιος προλάβει, να πάρει. Είχε πολλά. Και ζητούμε νερό. Κι έρχονται Τούρκοι στρατιώτες με αυτά τα δοχεία του γάλακτος, τα μεταλλικά (τσίγκενα), όχι τα γυάλινα, που πουλούν το γάλα, με μια κουτάλα και μας έγερναν έτσι νερό. Δεν ήταν νερό. Ήταν θάλασσα. Ήταν θάλασσα και όποιον θες ρώτα! Αν βρεθεί ένας και πει ότι ήταν νερό, εγώ θα του φτύσω! Ύστερα μας φέρνουν νερό. Μας έφεραν, αλλά όταν δοκιμάσαμε τη θάλασσα. Κι ύστερα μας έφεραν, ναι. Πάμε στα Άδανα.
- Πριν να πάμε στα Άδανα, πόσο κάνατε μέσα στο πλοίο είπατε;

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- Μισή μέρα, ούτε μισή μέρα. Νύχτα νομίζω πήγαμε. Ναι, νύχτα. Ξεκινήσαμε πρωί.. Μισή μέρα, 12 ώρες.
- Και σας χτυπούσαν...
- Όχι.
- Μόνο εκείνοι οι 4-5 που πήγαν...
- Όχι, δεν χτύπησαν άλλο. Μόνο μέσα στα αποχωρητήρια. Όχι, όχι, δεν χτύπησαν άλλον. Αλλά μας έκαναν άλλα βάσανα. Μας πότισαν θάλασσα, είπαμε.
- Και φτάνετε στη Μερσίνα...
- Φτάνουμε στη Μερσίνα. Μπήκαμε στα λεωφορεία. Μπαίναμε 10-10, 5, 8, δεν ξέρω. Και ξεκινούν. Ένα οδήγημα...
- Εκεί που κατεβήκατε στο λιμάνι, είχε κόσμο, όχλο, Τούρκους;
- Ναι, είχε.
- Σας επιτέθηκαν;
- Όχι, όχι. Μπορεί να σου φωνάζαν, «ρε γκιαούρη!», αλλά όχι. Χειρονομία όχι.
- Ήταν αγριεμένοι όμως.
- Ε ναι, ναι. Μισούν τους Έλληνες, ναι. Μπορώ να πω αγριεμένοι, ναι. Είναι καλή λέξη.
- Και πριν να σας κατεβάσουν, σας έδεσαν ξανά, χέρια, μάτια;
- Όχι. Αλλά σου έμπηγαν τη λόγχη στον κώλο. Μέσα στα αυτοκίνητα καθώς μας έπαιρναν, ήταν ένας ή δύο Τούρκοι, τώρα πώς βρίσκονταν, δεν ξέρω και μας έβγαζαν τα δαχτυλίδια, σταυρούς, ό,τι είχες.
- Στρατιώτες;
- Μάλιστα, στρατιώτες! Ποιος ήταν να έρθει; Πολίτης; Σε αυτοκίνητο του στρατού; Στρατιώτες και νέοι κιόλας! 18-20 χρονών! Οι παραπάνω, τουλάχιστον, ήταν. Είχε και άλλους που ήταν αξιωματικοί, αλλά εκείνοι... Μα να πάρεις 900 άτομα από τη Μερσίνα στα Άδανα, πόσα αυτοκίνητα θες; 24 και. Ένα κομβόι δηλαδή. Δεν φτάνει που μας έβγαλαν τα δαχτυλίδια ή τους σταυρούς ή τα βραχιόλια ή ξέρω εγώ, τι είχαμε πάνω μας, καθώς κατεβαίναμε έμπηγαν και τη λόγχη, πέτυχαν 3-4. Ο ένας ήταν χωριανός μου, Αντρέας Στεφανή Παπαγεωργίου, είναι στην Κλαυδιά και είναι ζωντανός ακόμα. Όχι, Αντρέας Παπαγεωργίου του Στεφανή. [...] Ήμουν σαν τον δάσκαλό τους. Αυτούς όλους,

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

που σου είπα, τους 19, οι 8 ήταν βοσκοί και οι άλλοι γεωργοί. Όχι, είχε ένα δάσκαλο, τον Στέλιο, που είναι στις Αγγλίδες τώρα. Εκείνος μόνο ήταν ο μορφωμένος κι εγώ. Αλλά τον Στέλιο δεν τον ένοιαζε. Φοβιτσιάρης! Δηλαδή αν του έκανα πα! μπορεί να χεζόταν πάνω του. Και ήταν και μικρός, πιο μικρός μου.

- Και στην πορεία μέχρι να πάτε στις φυλακές, έβγαιναν πάνω, σας έπιαναν τα πράγματα σας...
- Όχι, την ώρα που σταματούσαν.. Κοίταξε, πας και μπαίνεις μέσα στον στρατώνα, να τον πούμε. Στα Άδανα. Μέσα στον στρατώνα, ναι. Πάνε σιγά τα αυτοκίνητα. Έμπαιναν μέσα στρατιώτες, από πού έρχονταν, δεν ξέρω.
- Μέχρι να πάτε ως εκεί, περνούσατε μέσα από χωριά...;
- Όχι, τίποτα.
- Δεν είδατε κόσμο, όχλο...;
- Όχι, τίποτα. Μόνο λίγο κόσμο είδαμε στη Μερσίνα.
- Μόνο στο λιμάνι. Τίποτα άλλο.
- Όχι, τίποτα, τίποτα. Όχι, είδαμε έναν. Ήταν έτσι πρωί και σταύρωνε τον δρόμο με τις πυτζάμες. Πόσα μίλια έχει από τη Μερσίνα στα Άδανα; 20-25; Περίπου τόσα, αν άκουσα καλά. Είδαμε ένα Τούρκο να σταυρώνει τον δρόμο. Τίποτα άλλο. Φυσικά ήμασταν και κλειστοί. Βλέπαμε από τις τρυπίτσες, για να 'μαι ειλικρινής. Αλλά εκεί που σταματούσες, έμπαιναν μέσα, έμπηγαν τη λόγχη γλπ. Την ώρα που πεταγόσουν να κατέβεις από το αυτοκίνητο και μπαίνεις μέσα σε κάτι διαδρόμους. Να πας τώρα, σε εκείνο τον διάδρομο όλο, για να μας χωρίσουν ύστερα, να μας βάλουν μέσα στους θαλάμους. Κατεβαίνεις κάτω, εν τω μεταξύ εκεί είχε ξύλο. Ήταν κρυμμένοι, ήταν διάδρομος πλατύς, μπορεί να είχε μια κολόνα, ήταν ένας εκεί και σε κτυπούσε. Εμένα δεν με κτύπησαν. Οι άλλοι είπαν, κτύπησαν πολλούς. Εγώ δεν ξέρω.
- Με το που μπήκατε δηλαδή.
- Με το που κατεβήκαμε από τα λεωφορεία και μπήκαμε μέσα στα κτίρια για να πάμε στους θαλάμους. Όπως το είπες. Ένα τετράγωνο και μπαίνουμε μέσα, δυο φωτάκια, μικρές λάμπες και βλέπω έρχεται αυτός ο θεός μου, είναι στη Σκάλα τώρα, Αντρέας Καγιάτος το όνομά του, αδελφός της μητέρας μου, δεν ξέρω, βεν έβλεπε; Σταμάτησε..

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

Από τον διάδρομο είχε τρία ή τέσσερα σκαλιά κι έμπαινες στο τετράγωνο. Γεμάτο κόσμο. Ο θεός μου αυτός στάθηκε στα σκαλιά, δεν έβλεπε; Δεν ξέρω. Και τον ακούω που λέει, «Θέε μου, Θέε μου, πού να πάω τώρα;» και τακ ο Τούρκος πάνω στο κεφάλι του. Του φωνάζω, «Θείε! Από εδώ! Θείε! Από εδώ!». Νομίζω άκουσε, έστριψε, αλλά έφαγε 5-6 πάνω στο σβέρκο. Αντρέας Καγιάτος, του Πίτσιλλου. Ζει. Και ύστερα μας ξεχώρισαν, έβαζαν 13 από εδώ, 13 από εκεί, 13 πάλι από εδώ, 13 από εκεί. Δεν ξέρω γιατί το έκαναν αυτό. Ούτε έχει λογική. Κάθε 13 σταματούσε και τους έβαζε από εδώ, άλλους 13 τους έβαζε από την άλλη, άλλους 13 από εδώ. Τέσσερις θάλαμοι. Εμείς είμαστε στον ένατο. Τέλοσπαντων, καλά και άγια, μας έβαλαν μέσα σε θαλάμους, 92 ή 96. Δεν θυμάμαι τον αριθμό.

- Πώς ήταν ο χώρος που σας είχαν;
- Ο ένας πάνω στον άλλο. Κατακρίβεια οι θάλαμοι εκείνοι έπρεπε να έχουν, όπως άκουσα, 50 άτομα ο καθένας. Εμείς ήμασταν 92 στον κάθε θάλαμο. Κάποτε έφευγαν μερικοί, κάποτε έρχονταν. Πράγματι, την άλλη μέρα μας έβγαλαν στο τετράγωνο, μας έκαναν εμβόλιο. Μα έκαναν εμβόλιο; Έριχναν την ένεση έτσι. Αλήθεια σου λέω. Μας έκαναν τις ενέσεις η αλήθεια και άλλοι κουρεύτηκαν. Κούρεψαν και κάμποσους, όσους ήταν με μακρυά μαλλιά, όποιος ήθελε... Εγώ δεν έκανα τέτοιο πράγμα. Ούτε γένια, ούτε μαλλιά έκοψα εγώ στα Άδανα.
- Σας έδωσαν ρούχα, σας έδωσαν...
- Τίποτα! Τα ίδια ρούχα που είχαμε.
- Με εκείνα που φορούσατε από την αρχή.
- Εκείνα τα φορούσαμε 59 μέρες. Από τη μέρα που μας έπιασαν μέχρι τη μέρα που μας άφησαν ελεύθερους ήταν 59 μέρες.
- Έλιωσαν πάνω σας δηλαδή.
- Ελιώσαν; Ελιώσαν, ναι. Έμπαινε κι ο χειμώνας. Γιατί Οκτώβρη μας άφησαν, 18 του Οκτώβρη, του Αγίου Λουκά, ήρθαμε από τα Άδανα στην Κύπρο.
- Πώς ήταν οι συνθήκες κράτησης γενικά; Από φαγητό, από ύπνο, απο υγιεινή;

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- Υγιεινή, ήταν ένα το αποχωρητήριο, δεν ξέρω αν ήταν δύο. Ένα αποχωρητήριο για ανάγκη σου κι ένα για κατούρημα, με το συμπάθιο. Νομίζω, όμως, ήταν δύο. Υγιεινή; Δεν έχει τέτοιο πράγμα. Η λέξη «υγιεινή» απαγορεύεται.
- Ούτε γιατρός ήρθε ποτέ να σας δει εκεί;
- Αν ήθελες γιατρό, το έλεγες και πήγαινες. Ζητούσες άδεια και πήγαινες, ναι. Αλλά καλύτερα να μην πήγαινες. Πολλοί ώσπου να έρθουν πίσω, τους έσπασαν τα κόκαλά τους.
- Πήγαιναν στον γιατρό..;
- Μάλιστα κι έρχονταν πίσω δαρμένοι! Κρύβονταν, σου λέω, στις κολώνες κι όποιος περνούσε από εκεί, τακ από πάνω. Πήγα μια φορά κι εγώ και το μετάνιωσα.
- Πήγατε στον γιατρό και σας έδειραν;
- Μάλιστα! Ή καθώς πήγαινες ή καθώς ερχόσουν. Μάλιστα. Μας κτυπούσαν. Περνούσαμε από τους διαδρόμους, δεν λέω ότι σε κτυπούσαν συστηματικά, αν σε έβρισαν σου κτυπούσαν από πάνω. Αν σε έβρισκαν. Κάποτε μας έβαζαν γραμμές και μας μιλούσαν μέσα στα τετράγωνα και καλά γύρω-γύρω. Κάποιος, με το συμπάθιο, πήγε να κατουρήσει και όταν ήρθε πίσω, έκλαιγε, φώναζε. Τι να του πεις; Ήρθε ο Ερυθρός Σταυρός να μας δει στα Άδανα. Ο ένας ο Τούρκος ήταν από την Ιθάκη ή Θράκη. Θράκη νομίζω. Και μιλούσε τα ελληνικά. Ξέρεις πώς μιλούν οι Τούρκοι τα ελληνικά στη Θράκη; Το τελευταίο σύμφωνο της κάθε λέξης δεν προφέρεται. Δηλαδή.. Το «πέντε», πένς. Και του είπα εγώ, «δεν είναι ελληνικά αυτά». Μου λέει, «ναι, είναι ελληνικά από τη Θράκη. Εγώ είμαι από τη Θράκη». Ένα παλληκαράκι. Αλλά δεν ήταν τόσο βάνουσσος, όπως ήταν οι άλλοι.
- Σας έκαναν και ανακρίσεις, όσο ήσασταν στις φυλακές;
- Ναι. Μάλιστα. Δύο φορές. Τρεις.
- Πέρασατε κι εσείς από ανάκριση;
- Μάλιστα. Μας έβαλαν μέσα και μας πήραν κάπου. Σε αυτοκίνητο του ψυγείου, κλειστό, όχι παράθυρα. Μας κατέβασαν, μας έκαναν ανάκριση, μας έβαλαν μέσα και μας έφεραν πίσω. Δύο φορές.
- Τι σας ρωτούσαν;

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- Πού είναι τα όπλα;
- Επέμεναν για τα όπλα; Αυτό μόνο σας ρωτούσαν;
- Όχι. «Τι είσαι;». Ένας, παράδειγμα, του λέει «εσύ ήσουν της ΕΟΚΑ Β΄, ξέρω», του λέει ο Τούρκος. Του λέει, «ναι», ο άνθρωπος. «Μπράβο», του λέει. Πάει άλλος, «εσύ ήσουν του Μακαρίου». «Ναι». «Μπράβο». «Εσύ ήσουν του Γρίβα». «Ναι». «Μπράβο». «Εσύ;» «Εγώ είμαι του Παπαϊωάννου», του λέει. «Εσείς οι πούστηδες οι κομμουνιστές τα κάνατε όλα» και τον άρχισε στο ξύλο. Αυτός ο κύριος ήταν από την Άσσια.
- Εσάς τι σα ρώτησαν;
- Σου είπα. Πού ήταν τα όπλα.
- Κι όταν δεν ξέρατε να τους πείτε, ξύλο πάλι;
- Αφού δεν είχε όπλα. Ναι, τον κουμπάρο μου τον Κουμή, του έδωσαν πολύ ξύλο, κατουρήθηκε πάνω του. «Κουμπάρε, ένα ποτήρι θα φγέμισε», μου λέει. «Ρε, πάλι σε έδειραν;» «Πάλι με έδειραν», μου λέει. «Βρε εμένα δεν με άγγιξαν, γιατί;», του λέω. «Είσαι τυχερός, ρε κουμπάρε». Ως εκεί καλά και άγια. Μια νύχτα έρχεται μια δημοσιογράφος κι ένας κύριος από κάποιο τούρκικο περιοδικό για να κάνει διαφήμιση, να πάει το περιοδικό σε άλλες χώρες να δουν ότι οι Τούρκοι είναι καλοί μαζί μας κλπ και τρεις στρατιώτες. Ένας αξιωματικός, αν του έδινε χαστούκι δεν θα έτρωγε ψωμί για ένα μήνα. Ο αξιωματικός. Και δύο παλληκαράδες. Και η κοπέλα με τον κύριο. Γιατί πήγα εγώ; Γιατί ήξερα αγγλικά. Γιατί πήγε ο Αδάμος Αδάμου από τις Μάντρες. Το παιδί αυτό ήταν από τις Μάντρες και ήξερε τουρκικά, γιατί είχε χωριό τούρκικο δίπλα και έμαθε τα τουρκικά. Μπράβο του παιδιού, δεν ξέρω πού είναι τώρα. Μιλούσε στα τουρκικά, απαντούσε ο Αδάμος, μιλούσε στα αγγλικά, μιλούσα εγώ. «Γιατί», μου λέει, «ενώ ήσουν στο Σαουθάμπτον, τι ήθελες και ήρθες στην Κύπρο;»
- Η δημοσιογράφος ρωτούσε;
- Ναι. Η δημοσιογράφος, ναι. Της λέω, «κυρία, ήμουν δέκα χρόνια, έκανα τρία μωρά, θέλησα να επιστρέψω πίσω στην πατρίδα μου». «Δεν έχεις να κάνεις τίποτα με την ΕΟΚΑ Β΄;» «Όχι». «Ε γιατί ήρθες πίσω;» Της λέω, «αφού σου είπα. Διαβάζοντας τις ελληνικές εφημερίδες στο Λονδίνο», της λέω, «νόμιζα ότι η Κύπρος, κάτω από την προεδρία του Μακαρίου, πήγαινε πολύ καλά». Μα δεν έφτασα να τελειώσω. Γυρίζει το χέρι του ο

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

αξιωματικός, μου δίνει μία από τη μια και μία από την άλλη, έβλεπα αστεράκια. Έμεινα έτσι.

- Επειδή είπατε την κουβέντα για τον Μακάριο δηλαδή.
- Ναι. Γιατί να πω ότι η Κύπρος περνούσε καλά κάτω από την προεδρία του Μακαρίου; «Εμείς», μου λέει «έντεκα χρόνια που υποφέρουμε κάτω από τον Μακάριο σας!» (το «σας» το τόνισε έντονα ο ΣΓ). Βρες τώρα εσύ απάντηση. Είπα την αλήθεια, νομίζω.
- Είπατε εκείνο που πιστεύατε εσείς.
- Φυσικά! Ήταν καλή η Κύπρος τότε. Ήταν καλός ο Μακάριος. Έκανε τρομερά λάθη. Από τις πιέσεις, από... Εγώ δεν είμαι μακαριακός. Ήμουν μακαριακός ως εδώ (χειρονομία). Αλλά όταν διάβασα μερικά βιβλία και κάτι λάθη που έκανε.. Έφταιξε. Του είπαν οι Άγγλοι να περιμένει δέκα χρόνια και να μας δώσουν αυτοδιάθεση. Δεν περίμενε. Του είπαν στην Ελλάδα, «μην αρχίσεις τον αγώνα Μακαριώτατε τώρα», γιατί μόλις τέλειωσε ο εμφύλιος πόλεμος το '48 στην Ελλάδα «και δεν θα μπορέσουμε να σε βοηθήσουμε». Εκείνος ήρθε κι έκανε δημοψήφισμα, 97% είπαν Ένωση και μόνο Ένωση. Εγώ τότε ήμουν 13-14 χρονών, μας έπαιρναν Κυριακή σχολείο, μας έβαζαν γραμμή να μας πάρουν εκκλησία να μας κάνουν κατηχητικό και μας έβαζαν την ελληνική σημαία πάνω στο τραπέζι, δίπλα την εικόνα της Παναγίας και μας έλεγαν «ορκιστείτε, Ένωση και μόνο Ένωση». Πάει ο Μακάριος και δέχτηκε, όχι Ένωση. Ε μα.. Του έδωσαν το Σχέδιο Άτσεσον το '66, να δώσει μία βάση εκεί που είναι ο Άγιος Θέρισος, Αιγιαλούσα, να κάνουν βάση και τους είπε όχι. Ε τώρα που ήρθαν οι Τούρκοι κι έπιασαν τη μισή, είναι καλύτερα; Έκανε λάθη. Έκανε πολλά λάθη. Σοβαρά, όχι πολλά. Φυσικά αιτιολόγησε ότι ο Καραμανλής τον πίεσε να υπογράψει τις Συμφωνίες. Εντάξει. Οι Συμφωνίες έγιναν στη Ζυρίχη, αλλά υπογράφηκαν στο Λονδίνο. Και είπε ότι, τον πίεσε ο Καραμανλής να δεχτεί. Ε καλά Μακάριε. Εσύ γιατί με όρκιζες εμένα Ένωση και μόνο Ένωση και να μην αλλάξω και σένα σε άλλαξε ο Καραμανλής; Μην δεχτείς, μην τα υπογράψεις! Αλλά, πολλοί τα πλούτη μίσησαν, τη δόξα ουδείς. Αυτό ήταν το λάθος του Μακαρίου. Ήθελε τη δόξα. [...]
- Για να πάμε πίσω στη δημοσιογράφο. Τι σας ρώτησε αυτή η δημοσιογράφος;
- Αν είμαστε καλά. Περνάτε καλά; Τρώτε;
- Και τι της είπατε;

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- Φυσικά είπαμε ναι! Φυσικά είπαμε ναι. Ήρθε ο Ερυθρός Σταυρός. Και μου λέει αυτός ο Τούρκος, αυτός από τη Θράκη και στάθηκε, σου ορκίζομαι, δίπλα μου και μου λέει, «ο Ερυθρός σου Σταυρός μισή ώρα. Ύστερα, πάλι μόνοι». Εμένα. Εμένα! Όχι του φίλου μου. Μου το είπε εμένα που ήξερα αγγλικά. Ήταν τρεις Ελβετοί, ο Ερυθρός Σταυρός. Δεν θυμάμαι την ημερομηνία που ήρθαν. «Παράπονα», λέει «έχετε κανέναν;» Ο Ερυθρός Σταυρός με ρωτά εμένα. Ο Τούρκος μου είπε, θα φύγει ο Ερυθρός Σταυρός σε μισή ώρα...
- Σας απείλησε δηλαδή.
- Ναι βεβαίως! Καθαρό! Αποκρίθηκε ένας Κύπριος, δεν είχε πετσέτα το πρωί στεγνή να σκουπιστεί. Του λέω, «όχι, να το πεις εσύ αυτό». Έτσι. «Όχι, να το πεις εσύ», του λέω, «δεν το λέω εγώ». «Μα τι σε έβαλαν τότε εκεί;» «Γιατί έχω νου περισσότερο από σένα», του λέω. Έτσι όπως σου τα λέω. «Γιατί ο νους μου είναι καλύτερος από τον δικό σου, κύριε», του λέω. Ούτε ξέρω το όνομά του. Ήταν ένας από την Γιαλούσα, από πού ήταν, από τον Άγιο Ανδρόνικο.
- Δηλαδή ήρθε ο Ερυθρός Σταυρός, σας ρώτησε πώς περνάτε, τους είπατε περνούμε πολύ ωραία; Τι τους είπατε;
- Ναι, ναι. Μας ταΐζουν, μας ποτίζουν. Ναι το είπαμε. Ένας αξιωματικός, σπούδασε στην Αμερική, εγώ καθόμουν κι έπαιζα με ένα φίλο μου αντρί. Ξέρεις το αντρί που κάνουν με τις πέτρες; Πολύ ωραίο παιχνίδι. Όπως τα σαλιγκάρια. Ήμασταν περίπου 300 άτομα σε εκείνο το τετράγωνο; Δεν ξέρω. Πρέπει να ήμασταν κάμποσοι. Και ήμασταν σαν τα σαλιγκάρια. Φώναζαν, μιλούσαν. Στέκει αυτός ο αξιωματικός, περίπου τόσο (δείχνει), μιλά αγγλικά και λέει «ποιος ξέρει αγγλικά από εδώ;» Του λέω στα αγγλικά, «γιατί;» «Για να πεις στους χωριανούς σου», μου λέει, «να σκάσουν (να βγάλουν φάουσα)». Κι έπαιζα αντρί με τον φίλο μου εγώ, δεν μιλούσα. Σηκώθηκα πάνω κι εγώ και τους λέω, «ρε! Είπε ο κύριος να σκάσετε! (να βγάλετε φάουσα)» (γέλιο). Στο ορκίζομαι αληθινή ιστορία. Με ευχαρίστησε ο άνθρωπος και γίναμε φίλοι (φιλέψαμε) με αυτόν τον αξιωματικό. Και σιώπησαν όλοι, όταν φώναξα έτσι. «Δεν είναι καλύτερα τώρα;», μου λέει. Δηλαδή, οι βάρβαροι μας έβγαζαν εμάς βάρβαρους κι εκείνοι.. Κατάλαβες; Έχει μεγάλη σημασία αυτό που σου είπα τώρα. Ένας Τούρκος (ένα Τουρκούι) να μου πει εμένα να πω στους πατριώτες μου «σκασμός» (φάουσα) για να πει είναι καλύτερα τώρα, είναι ευγενείς

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

τώρα, ενώ πριν από λίγο δεν ήσασταν ευγενείς. Έτσι το πήρα εγώ. Μα δεν μας έβαλαν 13 ή 14 του Σεπτέμβρη μέσα στα αυτοκίνητα, για να μας φέρουν στην Κύπρο; Γιατί συμφώνησαν ο Ντενκτάς και ο Κληρίδης.

- Πριν να έρθουμε πίσω στην Κύπρο.
- Μας δεν θα έρθουμε...
- Να σας ρωτήσω. Όταν ήσασταν στη φυλακή, πώς ήταν η καθημερινότητά σας; Σας έβαζαν να κάνετε αγγαρείες...
- Όχι.
- Να κάνετε δουλειές; Πώς περνούσατε τις μέρες σας;
- Όπως κάνουμε τώρα εμείς. Καθόμασταν έτσι. Μιλούσαμε, παίζαμε κανένα αντρί...
- Μαθαίνατε από κάπου, από τους δεσμοφύλακες, πληροφορίες για την Κύπρο;
- Όχι. Τίποτα! Όχι. Όταν ήθελα εκείνοι, μας έλεγαν οι συνομιλίες του Κληρίδη και του Ντενκτάς πάνε καλά.
- Αυτό σας έλεγαν μόνο.
- Μάλιστα! Αφού μας φόρτωσαν να μας φέρουν στη Μερσίνα πάλι, να πιάσουμε το πλοίο να έρθουμε στην Κύπρο. Δεν θυμάμαι τις ημερομηνίες. Νομίζω πρέπει να ήταν 26 του Σεπτέμβρη του '74.
- Σκεφτήκατε ποτέ εσείς ή κάποιοι από αυτούς που ήσασταν μαζί να δραπετεύσετε;
- Που ήμασταν στα Άδανα;
- Που ήσασταν στη φυλακή;
- Και να γύρεψαν, είπαμε όχι.
- Το σκεφτήκατε όμως.
- Κάποιοι το σκέφτηκαν. Κάποιοι ναι.
- Δεν το προσπάθησε όμως κανένας να το κάνει.
- Όχι, ούτε στο χωριό μου. Είχαμε και μια περίπτωση με αυτόν τον Στέλιο τον δάσκαλο και δεν τους άφησα. Όταν αποκλείστηκε η γραμμή στο χωριό μείναμε σαν τους εγκλωβισμένους. 5-6 μορφωμένοι, άλλοι χωρίς κάτι να κάνουν (αθκιασεροί), εγώ, ο Στέλιος και καναδυό άλλοι, να πάμε στην Κώμα του Γυαλού, κάτω που είναι τα χωράφια, ξέραμε τους τόπους, να κλέψουμε βάρκα ή να πιάσουμε, γιατί η Κώμα του Γυαλού είχε

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

ψαρόβαρκες, περίπου 5-6 χιλιόμετρα μακριά μόνο και να πάμε στο Βαρώσι. Κι εγώ τους λέω, «καλά, αύριο αν το μάθουν οι Τούρκοι, τι θα κάνουν των οικογενειών μας, που θα αφήσουμε τα μωρά μας πίσω;». Ήμουν σωστός. Θα πεις είμαι εγωιστής; Ναι είμαι. Διότι οι αποφάσεις μου ήταν σωστές. Ναι είμαι. Εάν το κάναμε αυτό και το μάθαινε ένας Τούρκος πολίτης, όχι στρατιώτης, τι θα γίνονταν τα τρία μου μωρά και η γυναίκα μου εκεί κάτω; Τα δικά μου. Άστα των άλλων, δεν ξέρω.

- Σκεφτήκατε την οικογένειά σας.
- Βεβαίως!
- Τι ήταν αυτό που σας κράτησε όλο αυτό τον καιρό μέσα στις φυλακές, να επιβιώσετε;
- Τα μωρά μου, τα μωρά μου. Και η μάνα μου και ο πατέρας μου. Η οικογένειά μου γενικά. Μαζί μου είχα και τα μωρά του αδελφού μου εγώ. Όταν πήγα στο χωριό, γιατί ο αδελφός μου ήταν στρατιώτης, εγώ δεν πήγα στρατιώτης, σου είπα τον λόγο. Κι έπιασα και τα μωρά του αδελφού μου και τα πήρα μαζί μου.
- Στις φυλακές που ήσασταν είχε και Τούρκους, είχε και άλλους κρατούμενους εκτός από εσάς που ήσασταν οι αιχμάλωτοι;
- Όχι, ούτε έναν.
- Ήσασταν μόνο εσείς.
- Μόνο αιχμάλωτοι πολέμου. Μάλιστα είχε ένα που δοκίμασε να πουλήσει, να αγοράσει χασίς, δεν θυμάμαι. Κάποιος από τη Γιαλούσα. Κι έφαε ξύλο.
- Πού το βρήκε εκεί;
- Να αγοράσει.
- Να αγοράσει από τους στρατιώτες τους Τούρκους.
- Ναι. Πάνω στις σιδερένιες πόρτες έχουν παραθυράκι, ένα τετράγωνο. Το ανοίγεις ή το κτυπάς και σου ανοίγει εκείνος που είναι έξω. Δηλαδή διευθύνεται από μέσα το παραθυράκι εκείνο. Μα αυτός από τη Γιαλούσα κι εκείνος της Αγγλίας, Αντρέας το όνομά του, δεν θυμάμαι το επίθετο, τσακώθηκε και μαζί μου. Α εν τω μεταξύ, ανέλαβα και την κουζίνα. Η δουλειά μου ήταν εστιατόρια 48 χρόνια. (Διστάζει να συνεχίσει).
- Θέλετε να σταματήσουμε λίγο;

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- Όχι, απλώς ξεχνώ τις ημερομηνίες. Να μην παραπλανήσω όποιον ακούει. Τελοσπάντων, ήταν μια μέρα, να δεις τι έγινε. Ήμουν μέσα στην κουζίνα. Αυτός ο κύριος άνοιξε το παράθυρο και κρατούσε λεφτά. Τώρα πού βρήκε τα λεφτά, αφού μας τα έπιασαν όλα, δεν ξέρω. Ούτε έμαθα. Και είπε του Τούρκου του φρουρού, που ήταν έξω από την πόρτα, να του πουλήσει χασίς. Δεν ξέρω τι έγινε. Ούτε αυτό που σου είπα τώρα δεν το ήξερα. Αλλά μια μέρα μέσα στην κουζίνα, φώναζε μαζί μου αυτός ο κύριος, για κάποιο λόγο ότι δίνω στους χωριανούς μου ψωμί περισσότερο ή φαγητό. Ψέμματα! Ήθελε καβγά καλέ. Καλά να πάθει όμως. Έμπαινε μέσα ο φίλος μου ο αξιωματικός, που σου είπα, ο κοντός, που μου είπε να πω στους άλλους shut up, μπαίνει μέσα, λέει «ποιος φωνάζει;». «Α είσαι εσύ», λέει. «Γιατί φωνάζεις;». Δεν μιλά. Του άρχισε. Μια, δυο, τρεις, τέσσερις, πέντε, έξι, δέκα, είκοσι, τριάντα, σαράντα. «Γιατί φωνάζεις;», του λέει. Στο τέλος, όταν βαρέθηκε να του κτυπά, «θέλουμε περισσότερο ψωμί», του λέει. «Μα δεν είναι γι' αυτό που σου κτύπησα, για το ψωμί», του λέει, «είναι που ζήτησες χασίς από τον φρουρό προψές» και το έμαθα ότι ζήτησε χασίς. Σου είπα τα αγγλικά μου είναι πολύ καλά. Στα αγγλικά. Κι εκείνος μιλά αγγλικά, ώσπου τις έφαγε και το Τουρκούι μου μιλά καλά τα αγγλικά γιατί σπούδασε Αμερική. Όταν πηγαίνεις αιχμάλωτος ζητάς χασίς; Μπορεί να είσαι χασικλής, αλλά δεν ζητάς όταν είσαι αιχμάλωτος. Ήταν χωριάτης. Το 80 τοις εκατόν ήταν βοσκοί και γεωργοί. Έφαγα ξύλο. Τις έφαγα κι εγώ γιατί πήγα να του πω ότι η Κύπρος ήταν χρυσάφι κάτω από τα χέρια του Μακάριου. Κάνεις λάθος, τις τρως.
- Είπατε πριν ότι ήσασταν στην κουζίνα; Σας είχαν και δουλεύατε στην κουζίνα;
- Ναι, ανέλαβα εγώ την κουζίνα.
- Μαγειρεύατε εσείς δηλαδή;
- Όχι. Τα έφερναν και τα μοίραζα.
- Και τι τρώγατε τόσες μέρες εκεί;
- Βαζάνια, βαζάνια, βαζάνια (μελιτζάνες), ρεβύθι, ρεβύθι, κοτόπουλο πρέπει να εφάγαμε δύο φορές.
- Και φαντάζομαι λίγο.
- Όχι, είχε φαγητό. Στα Άδανα είχε φαγητό. Στο Γκαράζ Παυλίδη και στη Γαληνόπορνη δεν είχε. Όχι, ποσότητα είχε. Στα Άδανα ποσότητα είχε.

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- Εσείς ήσασταν μόνο σε αυτές φυλακές. Δεν μεταφερθήκατε σε άλλες φυλακές.
- Στην Τουρκία;
- Ναι. Μόνο στα Άδανα. Είχα την τιμή μόνο να πάω στα Άδανα (γέλιο).
- Γιατί είχε πολλούς που μεταφερθήκαν και σε άλλες φυλακές. Και πώς μάθατε ότι θα επιστρέψετε πίσω;
- Μα δεν το είπαμε ακόμα;
- Είπαμε να πούμε τα της φυλακής πρώτα; Πόσο καιρό κάνατε εσείς εκεί στα Άδανα;
- Ωραία ερώτηση αυτή. Σου είπα, δεν θυμάμαι την ημερομηνία που πήγα.
- Χονδρικά;
- Χονδρικά, θα πω 2-3 του Σεπτεμβρίου μέχρι τις 18 του Οκτώβρη.
- Δηλαδή καθίσατε ενάμιση μήνα.
- Όλες οι μέρες που έκανα ήταν 59 μέρες. Σίγουρα.
- Σχεδόν δύο μήνες.
- Δύο μήνες. Ναι.
- Και πώς μαθαίνετε ότι θα επιστρέψετε πίσω;
- Κανένας φρουρός. Α αυτό πρέπει να το πούμε. 24 ή 25 ή 26 του Σεπτεμβρίου βγήκε ένα νέο ότι συμφώνησε ο Ντενκτάς με τον Κληρίδη να αφεθούν αιχμάλωτοι ελεύθεροι.
- Αυτό πώς το μάθατε εσείς;
- Δεν θυμάμαι. Κάποιος Τούρκος πάνω στην πόρτα είπε «φεύγετε»... Α ναι! Ένας ζήτησε τσιγάρα. Και του λέει, «πού θες να πας; Θέλεις τσιγάρα ή να πας στην Κύπρο;». Του λέει, «να πάω στην Κύπρο, δεν θέλω τσιγάρα». «Θα πάτε ρε κερατά αύριο γιατί συμφώνησαν». Έτσι το μάθαμε.
- Έτσι το μάθατε.
- Έτσι το μάθαμε. Ζητούσαμε τσιγάρα πράγματι. Έδιναν. Πιριτζί. Και είχαν σκουληκάκια μέσα. Γίνεται ο καπνός να έχει σκουληκάκια καλέ; [...]
- Και μαθαίνετε ότι θα έρθετε στην Κύπρο.
- Στέκει αυτός ο αξιωματικός (το αξιωματικού) στην πόρτα και μετρά, «ένας, δύο, τρεις, τέσσερις», μια κλωτσιά στον κώλο τους. Αυτός ο αξιωματικός (το αξιωματικού) με το αντρί που σου είπα. Πήγα εγώ και στάθηκα, «αντίο φίλε μου», του λέω, «δεν το νομίζω

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

να ξαναβρεθούμε, μακάρι να 'σαι καλά». Δεν με κλώτσησε. Σου ορκίζομαι. Κλώτσησε 500 άτομα (γέλιο)!

- Εσείς γλυτώσατε.
- Είναι και ο τρόπος κάποτε. Μα τι σημασία έχει; Λοιπόν, μας βάζουν στα λεωφορεία. Όχι τα λεωφορεία, συγγνώμη. Πώς τα λες εκείνα του στρατού τα μεγάλα; Τα φορτηγά του στρατού. Ένας από το Πέλλα-παίς της Κερύνειας, έκατσε, είναι κομμένη η κάσα, αλλά η κάσα είναι λίγο πιο έξω από τη μούρη του αυτοκινήτου και μπορείς να δεις τον συνοδηγό. Και κουβεντιάζει ο αιχμάλωτος με τον στρατιώτη. Και ανταλλάζουν, βρέθηκε στυλό, τη διεύθυνση του, που θα έρθει στην Κύπρο να του στείλει γράμμα κι εκείνος να του στείλει στην Κύπρο. Άκου νου! Βαγγέλης το όνομά του.
- Για να το κάνει αυτό το πράγμα όμως, σημαίνει ότι έγιναν φίλοι.
- Γίναμε φίλοι, φυσικά! Αφού μας αφήνουν ελεύθερους τώρα, όλα καλά. Και τώρα να έρθουμε και στην πραγματική ελευθερία. Τώρα είναι η πραγματική ελευθερία. Αντάλλαξαν, τα χέρια τους, έκαναν χειραψία (ττόκκα), ανταλλάξαν διευθύνσεις, πάμε για τη Μερσίνα, να πιάσουμε πλοίο να επιστρέψουμε. Σταματούν τα αυτοκίνητα. Στον μισό δρόμο σταματούν. Γιατί σταμάτησαν; Δεν ξέρουμε. Αφού ο κόσμος... Έχει και ηλίθιους. Κλειστά εν τω μεταξύ τα.. Μόνο είχε μια τρύπα εκείνα τα δύο παιδιά. Ήμασταν κλεισμένοι. Εγώ νιώθω το αυτοκίνητο, οδηγούσα κιόλας τότε, έκανε U-turn (επαναστροφή). Διάβολε! Γιατί; Και τους το είπα. Πόσοι να ήμασταν, 20-22 άτομα να ήμασταν στο κάθε φορτηγό. Μα δεν έδωσαν πάνω μου και οι είκοσι; Γιατί να πω ότι κανάμε U-turn; Στο ορκίζομαι, αλήθεια, δεν λέω ψέματα. Αποκρίνεται αυτός από το Πέλλα-παίς της Κερύνειας, «άσε να ρωτήσω τον φίλο μου», λέει. Τράβηξε τον μουσαμά να τον ρωτήσει. Ξέρεις τι έπαθε; Έπεσαν δύο δόντια χάμω. Του κτυπά μια με το κοντάκι του όπλου του και έπεσαν τα δόντια του, τα είδα εγώ. Τα είδα εγώ με τα μάτια μου. Ο φίλος του που αλλάξαν διευθύνσεις να στείλει ο ένας γράμμα του άλλου. Μόλις έστριψαν τα αυτοκίνητα δεν ήμασταν φίλοι πλέον. Γίναμε εχθροί πάλι (γέλιο).
- Γιατί έστριψαν τα αυτοκίνητα;
- Χάλασαν οι συμφωνίες Ντενκτάς-Κληρίδη. Πήγαμε πίσω.
- Και ξαναπήγατε πίσω στα Άδανα στη φυλακή;

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- Μάλιστα, μάλιστα! 25, 26 ή 27 του Σεπτέμβρη. Νομίζω 25 όμως. Μας πήρανε πίσω στα Άδανα. Ο φίλος μου ο αξιωματικός (το αξιωματικού) ήταν πάνω στην πόρτα και μου λέει, «συγγνώμη, που δεν φύγατε να πάτε ελεύθεροι φίλε μου», μου λέει, «αλλά, δεν ξέρω τι έγινε, ναυάγησαν οι συνομιλίες». Και μας ξανακατεβάζουν και πήγαμε μέσα στον ίδιο τόπο και μας έφεραν και φαγητό. Και φάγαμε και ξαπλώσαμε πάλι.
- Και μετά τι έγινε;
- Περιμέναμε μέχρι τις 18 του Οκτώβρη. 17.
- Εκείνη την περίοδο που επιστρέψατε πίσω μέχρι να ξαναφύγετε, πώς ήταν τα πράγματα; Ήταν χειρότερα ή ήταν καλύτερα από την προηγούμενη φορά;
- Ούτε χειρότερα, ούτε καλύτερα.
- Το ίδιο πράγμα.
- Ναι σωστά. Εγώ το περιγράφω, το ίδιο πράγμα.
- Και μετά; Πότε φεύγετε να πάτε επιτέλους...
- 17.. «Λες θα πάμε;». Αρχίσαμε να κάνουμε και αστεία πλέον. «Μα θα πάμε αυτή τη φορά;». Ε ναι. Μας έβαλαν, σαν κυρίους, όχι όπως την πρώτη φορά, ανοιχτά, τα τσαντάρια δεν υπήρχαν πάνω στα αυτοκίνητα, πήγαμε στη Μερσίνα, βγήκαμε πάνω στο πλοίο και τι πλοίο! Εκείνο που πήγαμε, ούτε τα ζώα δεν θα ζούσαν αν τα έβαζες να πάνε. Τώρα; Να πας να πιάσεις ό,τι θέλεις να φας. Ό,τι θέλεις. Ποτό, τσιγάρα, δωρεάν, όσα θέλεις. Φυσικά μπορεί να τους τα έδωσαν οι εταιρείες ή από εκείνα που έκλεψαν από την Κύπρο. Δεν ξέρω. Πάντως, η επιστροφή ήταν βασιλική.
- Ήθελα να δείξουν πρόσωπο μετά.
- Ναι. Κάτι τέτοιο. Και κατεβήκαμε στον Άγιο Γεώργιο, μας έβαλαν μέσα σε λεωφορεία, μας πήραν στο Γκαράζ της ΚΕΟ, όπως μου είπαν, μας άφησαν να διατάξουμε, όσοι κρατούσαν λεφτά, εμάς μας τα έπιασαν όλα, δεν μας άφησαν και φάγαμε και σουβλάκια.
- Τώρα λέτε στη Λευκωσία που σας πήρανε;
- Μάλιστα. Όχι, από την Κερύνεια ήρθε λεωφορείο και μας πήρανε εκεί που ήταν η ΚΕΟ, λέει. Έτσι ξέρω.
- Στη Λευκωσία όμως.

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- Ναι, στη Λευκωσία. Και παραγγείλαμε σουβλάκια, από την περίφραξη (τα ττέλια), ήρθε άνθρωπος, Τούρκος πρέπει να ήταν, με ποδήλατο και παραγγείλαμε πίτες σουβλάκια και ήρθαν και μας τις έφεραν.
- Δηλαδή, φάγατε πρώτη φορά καλά...
- 59 μέρες ήταν η πρώτη φορά, όχι καλά, καλό φαγητό να πεις. Κοίταξε, φαγητό στα Άδανα είχε. Για ποσότητα. Για ποιότητα, μηδέν. Αντιθέτως με το Γκαράζ Παυλίδη και τη Γαληνόπορνη που ήταν αντίθετα. Εκεί ούτε και ποσότητα, ούτε και φαγητό. Ελιές και χαλούμι, συνήθως, ήταν η Γαληνόπορνη, για 5-6 μέρες που μείναμε.
- Και εκεί στην ΚΕΟ πόσες μέρες κάνατε;
- Μία νύχτα.
- Και σας έδωσαν ρούχα...;
- Τίποτα, τίποτα. Την άλλη μέρα, μας έβαλαν πάλι σε λεωφορεία, μας πήραν στο Λήδρα Πάλας, στάθηκαν από εδώ οι Κύπριοι, από την άλλη οι Τούρκοι και γινόταν ανταλλαγή την ίδια ώρα. Ήμουν ο τρίτος στη γραμμή που απελευθερώθηκε.
- Ένας ένας δηλαδή;
- Ναι, ο ένας πίσω από τον άλλο, γραμμή. Ήταν και ο Κληρίδης εκείνη την ημέρα, ο μακαρίτης.
- Και όταν έγινε η ανταλλαγή μετά που σας πήρανε;
- Τώρα να δεις. Μας έβαλαν μέσα σε λεωφορεία δικά μας και πήγαμε στην Ξενοδοχειακή Σχολή Λευκωσίας. Δεν ξέρω αν ξέρεις πού είναι, εγώ δεν ξέρω. Ως τώρα δεν ξέρω πού είναι. Μπαίναμε μέσα, κάτι μας ρωτούσαν, μανάδες με φωτογραφίες, «είδεν τον γιο μου;» (συγκινείται). Να κλαίει η μάνα να βρει τον γιο της. Έγινε και αυτό. Μπαίνουμε μέσα.. Α στα Άδανα κάναμε τρεις φορές εμβόλια. Όταν ήρθαμε εκεί (στην Ξενοδοχειακή Σχολή) πρώτη δουλειά, πρώτα να κάνεις εμβόλιο και μετά να μπεις μέσα. Του λέω κι εγώ, «μα μας έκαναν». «Είναι διαφορετικά τώρα, κύριε», μου λέει. Μπαίνεις μέσα, βγάλε τα ρούσα σου, τα παπούτσια σου, ό,τι έχεις, βάλε τα σε μια μαύρη σακούλα, που μας έδωσαν και πέταξε τα έξω από το παράθυρο. Πιάνεις πετσέτα, μπαίνεις στο μπάνιο με σαπούνι. Τέλεια! Ούτε ο βασιλιάς. Και πας... Πρώτα όμως σου λέει, «να ένα άλλο σακούλι. Εδώ μέσα να βάλεις τα ρούχα σου τα παλιά, εδώ μέσα να πας να πιάσεις ό,τι

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

Θέλεις, όσα θέλεις», είχε γυναίκες, άντρες εκεί, μα έκανε καλά ο κόσμος (συγκινείται). Τι να πιάσεις; Έπιασα ένα παντελόνι, ένα σώβρακο, ένα πουκάμισο, ένα τρικό, τι διάβολο μας έδωσαν, ένα ζευγάρι παπούτσια και τα δικά μας είχε φορηγό από κάτω, τα πετάγαμε και τα έβαζαν στην κάσα του φορηγού από κάτω. Και μετά πήγαινες στο εστιατόριο. Ξέρεις αγγλικά; Το roast chicken ξέρεις τι είναι; Ψητό του φούρνου, ναι. Roast chicken with potatoes and runner beans, φασολάκι. Ήμουν ο τελευταίος. Γιατί; Δεν έβρισκα παντελόνι. Όλα ήταν κοντά, ως εδώ πάνω. Ήμουν από τους τελευταίους, μας έβαλαν εκεί roast chicken, ήρθε κι ένας φίλος, δεν είχε δουλειά ήμουν ο τελευταίος σου λέω, μου έκανε και εκείνος ανάκριση (γέλιο), ούτε ξέρω ποιος είναι, ούτε τον ξαναείδα. Και μας έδωσαν και δύο λίρες. «Να πιάσεις ταξί να πας σπίτι», έτσι μας είπαν. Ήταν, πώς να σου πω.. Ήταν καλά, άτε να μην κάνουμε παράπονο, μετά από 47 χρόνια. 18 του Οκτώβρη είναι γιορτή. Του Αγίου Λουκά. Πάω κάθε 18 στο Κολότσι, έχει Άγιο Λουκά εκεί και πάω. Κάθε χρόνο. Και έχει και πανηγύρι.

- Σας δίνουν δύο λίρες, σας λένε πάρτε ταξί να πάτε σπίτι σας. Και;
- Φύγαμε.
- Πού ξέρατε πού θα βρείτε την οικογένειά σας;
- Δεν έχω ιδέα. Ήρθε ο αδελφός μου, το έμαθαν, δεν ξέρω.
- Ήρθε ο αδελφός σας εκεί και σας έπιασε.
- Μάλιστα. Ούτε τον περίμενα. Ούτε ήξερα. Πώς να...; Δεν είχα τηλέφωνο κινητό. Ο αδελφός μου έμενε εδώ στη Λεμεσό, από τα φώτα Συμμιλίδη που πιάς πάνω, ο τρίτος δρόμος δεξιά, νομίζω. Ήταν μια χήρα γυναίκα με δύο κόρες, μεγάλες κόρες. Και ήταν μαζί με τον αδελφό μου η μία η κόρη και η γριά, η μάνα της. Ήρθαν μαζί στη Λευκωσία. Είχε τα βοηθητικά ο αδελφός μου νοικιασμένα και είχε φορηγό και δούλευε στο λιμάνι. Με έπιασε, σαν ερχόμασταν, «ρε», μου λέει, «πεινάς;». Σου είπα έφαγα κοτόπουλο, roast chicken. Του λέω, «ρε, μας τάισαν, αλλά πεινώ». «Τι φάγατε;». Του είπα. «Και πεινάς;», μου λέει. «Έχει 59 μέρες να φάω», του λέω. «Τι θέλεις ρε να φας;». Είπα εγώ χαλούμι, αυγά, πατάτες τηγανητές και κονιάκ Αγγλίας. Σταματήσαμε σε τρία ή τέσσερα κέντρα, πίστεψε με. Χοιροκιτία, Κοφίνου κι ένα έξω από τη Λεμεσό, που ήταν ανοιχτός εκεί που κτίστηκε εκείνο το ξενοδοχείο, το Meridien. Εκεί είχε κέντρο. Παράγκες, αλλά

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

ήταν σαν το εστιατόριο. Δεν είχε. Τρεις, τέσσερις τόπους δεν βρήκαμε αυγά και χαλούμι. Δεν είπαν τίποτα. Ήρθαμε σπίτι. Mitsubishi ήταν το αυτοκίνητο της κοπέλας. Γιατί ο αδελφός μου είχε φορτηγό είπαμε. Και πήγαμε στα βοηθητικά με τον αδελφό μου, «καληνύχτα», πήγαν σπίτι τους μπροστά και σε 15 λεπτά κτυπά η πόρτα. Τώρα η ώρα είναι 1, 2, το πρωί. Νύχτα, μεσάνυχτα. Και έρχονται με μια πιατέλα (συγκινείται), δύο αυγά, 4-5 φέτες χαλούμι, πατάτες τηγανητές και μια μπουκάλα κονιάκ Αγγλίας. Τρεις γυναίκες. Ούτε τις ήξερα. Έχει καλό κόσμο.

- Πώς συνεχίστηκε η ζωή μετά; Πόσο εύκολο ήταν να ξαναμπείτε στη ζωή, στους ρυθμούς της ζωής εδώ;
- Δεν δυσκολεύτηκα. Εγώ προσωπικά δεν δυσκολεύτηκα. Ξέρω πολλούς άλλους, ναι. Και για σπίτι να βρουν και για όλα. Εγώ είχα και κάποια λεφτά, ενοικίασα σπίτι με τον αδελφό μου. Τα παιδιά μου ήταν στη Νέτα. Δύο γιοι, μια κόρη.
- Έμειναν απ' εκεί;
- Εγκλωβισμένοι. Εγώ επειδή ήμουν στην Αγγλία, τα μωρά μου ήταν Άγγλοι. Γεννήθηκαν στην Αγγλία. Ως τώρα. Η κόρη μου είναι εκεί. Πήγα στον ίδιο τον Κληρίδη και του είπα την ιστορία. Τότε νομίζω, ο βοηθός του Κληρίδη, έλειπε ο Μακάριος, ήταν κάποιος Τσαγκάρης, αν δεν κάνω λάθος. Δεν μου υποσχέθηκαν τίποτα, του είπα όμως ότι είναι Άγγλοι, έβγαλα φωτοτυπίες, δεν ξέρω τι έκανα, τι χαρτιά έδωσα, πήγα στην αγγλική πρεσβεία. Η αγγλική πρεσβεία ήταν μέσα στο κέντρο της Λευκωσίας. Όταν έγινε το πραξικόπημα και η τουρκική εισβολή έφυγαν και πήγαν στα σύνορα των Τούρκων και των Ελλήνων. Εκεί στους ευκαλύπτους, αν ξέρεις πού είναι οι φυλακές. [...] Γιατί φοβούνταν ότι θα τους σκοτώσουν τους Άγγλους οι Κύπριοι, που έκαναν τη διχοτόμηση και πήγαν εκεί πάνω. Μα εγώ πήγα εκεί πάνω. Και μπήκα και του λέω, Johnson που ήταν; Όπωςδήποτε, δεν έχει σημασία το όνομα. Του λέω, «κύριε, ήμουν στην Αγγλία έντεκα χρόνια, δώδεκα χρόνια. Έχω τρία μωρά και είναι εγκλωβισμένα και θέλω να τα φέρεις από τη Νέτα». Και πήγε να μου κάνει τον δύσκολο. Κτύπησα το χέρι μου, «επειδή είναι Κύπριοι;», του λέω. «Ελληνοκύπριοι; ». «Because is a Greek-Cypriot? », του λέω. «If he was pure English, you would go now and pick them up». Έπιασε.
- Και τους έφεραν;

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- Τους έφεραν. Αλλά έκανα 15-20 μέρες. Ήρθαμε στον Νιόβρη. Εγώ απελευθερώθηκα 18 (Οκτωβρίου), όπως σου είπα, του Αγίου Λουκά. Νομίζω 4-5 του Νιόβρη του έφεραν. Δεν ησύχασα. Πήγα στον Κληρίδη, πήγα... Δεν έμεινε τόπος που δεν πήγα. Ναι, τους έφεραν. Τους έφερα. Τους είπα και για τα μωρά του αδελφού μου, γιατί σου είπα, ήταν και εκείνα μαζί μου. Ύστερα ήρθαν.
- Ψυχολογικά που ανταπεξήλθατε μετά; Είχατε εφιάλτες, είχατε θέματα...;
- Όχι, όχι. Να σου πω κάτι; Μην με παρεξηγήσεις, σε παρακαλώ. Εγώ ήμουν εντάξει. Αλλά λυπόμουν άλλα πλάσματα. Και βοήθησα πολλούς, αλλά δεν είναι ανάγκη να τα πούμε τώρα αυτά. Εγώ ήμουν εντάξει, δεν ξέρω γιατί. Είμαι δυνατός; Δεν ξέρω.
- Η κοινωνία, η πολιτεία, εσάς τους αιχμαλώτους, πώς νιώθετε ότι σας αντιμετώπισε; Είστε ευχαριστημένος; Έχετε παράπονα;
- Ναι. Όλοι. Σου είπα πόσοι ήταν οι αιχμάλωτοι που ήρθαν πίσω;
- Πόσοι;
- 1952. Ξέρεις πόσοι ζουν τώρα; 752. Κανένας δεν είναι ευχαριστημένος. Τίποτε, μας έδωσαν εκείνες τις δύο λίρες όλους. Δηλαδή όταν ήρθαμε από την Τουρκία, μας έδωσαν ένα φαγητό στην Ξενοδοχειακή Σχολή και εκείνο ήταν κοτόπουλο, δεν ήταν φαγητό, κοτόπουλα ήταν γεμάτοι οι τόποι και δύο λίρες να πάμε σπίτι μας. Όχι. [...]
- Οπότε βασικά η πολιτεία δεν έκανε τίποτα για εσάς μετά.
- Όχι. Κάποτε, δεν ξέρω, όταν βγήκε αυτό το ΕΕΕ, σκέφτηκα εγώ να κάνω παράπονο. Ε μα έπιασε το παράπονό μου. [...] Παίρνω 240 ευρώ από τις 30 Αυγούστου το '21. Αλλά άκου τι άκουσα. Εγκριθήκαμε από τον Νιόβρη του '18 και μας είχε κλειστά τα μάτια η κυβέρνηση. Και όταν τηλεφωνήσεις να κάνει παράπονο, το παραδέχονται. Ναι, λέει, εγκριθήκαμε από τον Νοέμβριο του '18, αλλά δεν μπορούσαν να μας δώσουν, θα είναι αναδρομικά. [...] Εγώ πήγα μια μέρα στην τράπεζα και βρήκα 240 ευρώ περισσότερα στον λογαριασμό μου και μου είπαν ότι είναι το ΕΕΕ. Αλλά τους είπα ότι παίρνω το ΕΕΕ. Και μου είπαν ότι είναι αυτό για τους πρώην αιχμαλώτους.
- Μιλάτε για το επίδομα για τους αιχμαλώτους.
- Μάλιστα. Όχι, αυτό που ψηφίστηκε τώρα, 200 είναι, όχι 240.
- Ναι, το επίδομα των αιχμαλώτων είναι πρόσφατο.

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- Όχι, δεν είναι πρόσφατο. Εμένα μου είπαν ότι εγκρίθηκε από το '18 και έχουμε αναδρομικά.
- Τώρα εσείς μιλάτε για το επίδομα των αιχμαλώτων;
- Μάλιστα. Εγώ δεν ήξερα ότι τα κατάφερα και είχα και αναδρομικά. [...]
- Πώς νιώθετε όμως γι' αυτό το επίδομα; Νιώθετε ότι ...
- Ε εντάξει..
- Τόσα χρόνια δεν θα μπορούσε η πολιτεία να κάνει πιο πολλά πράγματα για εσάς;
- Φυσικότατα! Κυρίως δουλειές.
- Και πολύ αργά σας σκέφτηκε..
- Ε εντάξει, έγινε ο Σύνδεσμος... Όχι, δεν είμαστε ευχαριστημένοι, αν με ρωτάς ευθέως. Όχι, δεν είμαστε ευχαριστημένοι. Να σου πω και τον λόγο αν θες. Δεν έγινε η φωτιά στο Μάτι στην Ελλάδα; Βρέθηκαν 11 εκατομμύρια, τους στείλαμε σε μία εβδομάδα. Δεν έγινε η έκρηξη στο λιμάνι του Λιβάνου; Βρέθηκαν 5 εκατομμύρια εν μία νυχτί. 1 εκατομμύριο, 47 χρόνια για τους αιχμαλώτους γιατί δεν βρέθηκε;
- Ο Σύνδεσμος κι εσείς που είστε οργανωμένοι τέλοσπάντων, αυτά τα χρόνια δεν προσπαθήσατε να διεκδικήσετε πράγματα;
- Μάλιστα, προσπαθήσαμε. Φωνή βοώντος εν τη ερήμω. Το άλλο. Τσακωνόμαστε και μεταξύ μας. Την τελευταία φορά που πήγα (σε συνεδρίαση), την προτελευταία έφυγα. Την τελευταία έμεινα, αλλά ας έφευγα. Οι μισοί φώναζαν, δεν πιάνουν, οι μισοί από την άλλη, όχι δεν έχουμε παράπονο. Αυτός δεν είναι Σύνδεσμος. [...]
- Από τότε που ήρθατε πίσω, που απελευθερωθήκατε, σας ζήτησαν ποτέ πληροφορίες για αγνοούμενους, να ρωτήσουν για ανθρώπους που ήσασταν μαζί...;
- Επίσημα; Κανένας! Ή αν είδαμε να σκοτώνουν εν ψυχρώ; Όχι, κανένας. Μπράβο, γιατί αυτό το πράγμα το είπα πολλές φορές. Γιατί δεν ρώτησαν; Πόσοι ήταν οι αιχμάλωτοι; 1900, άτε 2000. Τουλάχιστον το ¼, τους 500, να τους ρωτήσουν αν είδαν να σκοτώνουν εν ψυχρώ. Λέει, ναι είδαν. Ποιος το είπε; Στην Άσσια, λέει. Εγώ, τους λέω, δεν ξέρω κανέναν. Της κυβέρνησης; Να ρωτήσουν έναν, τι είδε όταν ήταν από εκεί στα τούρκικα. Δεν είναι ανάγκη να ήταν και αιχμάλωτος. Κανέναν δεν ρώτησαν. Πολύ καλή ερώτηση. Είναι μια ερώτηση που ήθελα να την κάνω κι εγώ σε κάποιον.

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- Δεν μπήκαν, δηλαδή, ποτέ στη διαδικασία να έρθουν να σας ρωτήσουν.
- Όχι!
- Ανεπίσημα, έτυχε να έρθουν συγγενείς κλπ να σας ρωτήσουν για τους δικούς τους ανθρώπους;
- Συγγενείς; Εκτός από εκείνη τη νύχτα στην Ξενοδοχειακή Σχολή, κανένας δεν με ρώτησε αν είδα τον δικό του. Δεν θυμάμαι.
- Εσείς έχετε υπόψη άτομα που τώρα είναι αγνοούμενοι;
- Όχι. Αλλά και φίλους, 5-6, από εκείνους τους 900, πόσοι ήμασταν, που ήμασταν, στα Άδανα λέω, στα Άδανα ήμασταν περίπου 900 με 950 αν δεν κάνω λάθος, βρήκα τον Ανδρέα, τον Κουμή, τον Στέλιο, τον Τάκη... Όχι κανένας δεν μου είπε, κανένας, ότι πήγε ένας του υπουργείου, ποιου να πούμε, Άμυνας;, να ρωτήσουν πληροφορίες.
- Κανένας δεν ενδιαφέρθηκε.
- Κανένας! Δεν είναι η αξία των λεφτών, είναι η πράξη που έχει ουσία. Δεν ήρθαν πίσω άρρωστοι; Δεν ήρθαμε πίσω πληγωμένοι; Πληγωμένοι δεν εννοώ να είναι κομμένο το χέρι και το πόδι. Ψυχολογικά. Και να έχει ανάγκη εκείνος ο άνθρωπος; Εγώ δεν είχα σου είπα, πέρασα πολύ καλά. Ούτε πήγα να ζητήσω. Εντάξει θα πάω στις συνεδριάσεις. Φυσικά θα πάω στις συνεδριάσεις. Μπορεί να έχω και μια συμβουλή και να είναι καλή. Γιατί να μην πάω στις συνεδριάσεις δηλαδή; Και παρ' όλα αυτά δόξα τω Θεώ... [...]
- Ποιες είναι οι σκέψεις σας σήμερα με την κατάσταση που επικρατεί στην Κύπρο; Πώς τα βλέπετε τα πράγματα;
- Από ποια πλευρά; Εγώ σου είπα από την αρχή. Στην Κύπρο έγινε διχοτόμηση από τις 7 Ιουλίου το '57, το '56. Τέλειωσε, έγινε διχοτόμηση, δεν έχει άλλη λύση. Και δεν είναι ο Τούρκος που έκανε τη διχοτόμηση, ούτε ο Αμερικάνος. Ο Άγγλος την έκανε. Του Άγγλου είναι η αρρώστια του. Διαίρει και βασιλεύει. Αυτό είναι το σύνθημα του Άγγλου. [...]
- Έχετε πράγματα που τα κρατήσατε από τότε, από την αιχμαλωσία; Ενθύμια;
- Όχι. Γιατί πήγα πίσω Αγγλία και τα χάσαμε.
- Το δελτίο το έδιναν στους στρατιώτες σωστά;

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

- Ναι ναι κάτι άκουσα. Εγώ ήμουν πολίτης. Τίποτα δεν μας έδωσαν. Ούτε τα λεφτά τους θέλω. Μας έδωσαν 240, μακάρι να είναι καλά. Θα σου πω ότι δεν τα πιάνω; Όχι. Αλλά καμιά κυβέρνηση, καμιά... [...]
- Έχει κάτι που θέλετε να μου πείτε από εκείνη την περίοδο της αιχμαλωσίας σας που δεν το έχουμε πει; Θέλετε να προσθέσετε κάτι;
- Πιστεύω ότι η γυναίκα μου η Νίκη μας γλύτωσε από τον θάνατο, το πιστεύω ακράδαντα, γιατί κάτι έγινε και το διαπίστωσα αργότερα. Όταν αφέθηκα ελεύθερος, αν και ήταν έτσι όπως είναι σήμερα, μου είπαν ότι οι Σουηδοί είναι στο Βαρώσι και πήγα να βρω εκείνον τον φίλο μου και δεν τον βρήκα. Τέλειωσε η θητεία του και έφυγε. Όσον αφορά τη σύλληψη εκείνη τη μέρα, φώναξαν με το χωνί, πήγαμε στη μέση, ξεχώρισαν τους άντρες, φυσικά ήρθε το χωριό όλο εκεί. Φανήκαμε τυχεροί που ο Σουηδός ήταν πάνω ψηλά, γιατί το χωριό έχει ένα μικρό βουνό, ήταν εκεί πάνω με τα κιάλια και είδε που μας συγκεντρώσαν και έπιασε το αυτοκίνητο, να είναι καλά το ουίσκυ που ήπια και ήρθε εκεί κάτω. Αν δεν ερχόταν; Δεν θα ήμουν τώρα εδώ. Εγώ έτσι πιστεύω. Γιατί μας πήραν... Η Νέτα δεν ξέρω... Ξέρεις τον χάρτη της Κύπρου. Τρίκωμο και πάει Καρπασία. Στο Λεονάρισσο πάει ένας δρόμος βορρά και πάει Άγιο Ανδρόνικο, Γιαλούσα και πάει ένας άλλος από κάτω και πάει στη Νέτα. Στον μισό δρόμο έρχεται, από τον Άγιο Συμεών, δεν μπορείς να πας Άγιο Συμεών – Νέτα, μπορείς να πας Άγιο Συμεών – Βαθύλακα – Νέτα. Γιατί να μην μας πάρουν από εκεί, να περάσει από τον Βαθύλακα και τον Άγιο Συμεών για να πάει Γαληνόπορνη; Και μας πήραν από κάτω που είναι η θάλασσα, δεν είχε πουλιά να πετούν τότε, όχι άνθρωποι να μας δουν. Είναι μεγάλη ερώτηση αυτή. Γιατί; Τι είχαν στο νου οι Τούρκοι και δεν μας πήραν από τον καλό δρόμο; Και μας πήραν από τα χωράφια; Αλλά... Εγώ πιστεύω ο Σουηδός με γλύτωσε. Που ήρθε πίσω. Γιατί μόλις φύγαμε, έμαθα εκ των υστέρων, πήγε και βρήκε τη γυναίκα μου και τους έδωσε τα 19 ονόματα και πήγε και τα πήρε την ίδια μέρα, έμαθα μετά, στον Ερυθρό Σταυρό. Και μας δήλωσαν στον Ερυθρό Σταυρό. Τον Ερυθρό Σταυρό, όπως σου είπα, τον είδα μία φορά στα Άδανα μόνο. Ούτε Γαληνόπορνη, ούτε Γκαράζ Παυλίδη, ούτε άλλη φορά στα Άδανα. Μια φορά και ήταν Ελβετοί, όπως έμαθα. Αλλά κι εμείς οι Κύπριοι δεν πάμε πίσω. Ο ένας ήθελε παπούτσια, παντόφλες, ο άλλος ήθελε πετσέτα στεγνή. Ρε κουμπάρε είσαι

Συναγωγή μαρτυριών και καταγραφή της Ιστορίας των αιχμαλώτων της Κύπρου το 1974/ΕΠΙΚΥ

αιχμάλωτος! Τους ποιους; Τους Τούρκους! Όχι τους Άγγλους, όχι τους Γάλλους, όχι τους Γερμανούς. Στους Τούρκους! Δεν ξέρουν ιστορία;